

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

**Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΑΜΕΣΣΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΧΩΡΑΣ:**

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΛΟΥΜΗΣ-ΑΤΣΑΛΑΚΗΣ

ΑΜ/ΜΔΟ 1609

16/11/23

Αθήνα, Νοέμβριος 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο «Ο αντίκτυπος των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας: Η περίπτωση της Ελλάδας»

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή.....

Όνοματεπώνυμο Κωνσταντίνος Γλούμης-Ατσαλάκης

Ημερομηνία 23/11/2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο αντίκτυπος των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων στην οικονομική ανάπτυξη
μιας χώρας: Η περίπτωση της Ελλάδος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΛΟΥΜΗΣ-ΑΤΣΑΛΑΚΗΣ

ΑΜ/ΜΔΟ 1609

Δημήτριος Α. Γεωργακέλλος – Καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος Οργάνωσης
και Διοίκησης Επιχειρήσεων (Επιβλέπων)

Νικόλαος Γεωργόπουλος – Καθηγητής, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης
Επιχειρήσεων

Παντελής Παντελίδης – Καθηγητής, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης

Στους γονείς μου για την πολύτιμη, διαρκή και άνευ όρων αγάπη, στήριξη και καθοδήγηση, καθώς και στους συμφοιτητές – φίλους, με τους οποίους με «προίκισε» το ΔΠΜΣ.

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, οφείλω θερμές ευχαριστίες στον Επιβλέποντα Καθηγητή μου, Δημήτρη Γεωργακέλλο για τη στήριξη και την καθοδήγησή του.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να εξετάσει μέσω μιας θεωρητικής προσέγγισης τον αντίκτυπο της εισροής Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, χρησιμοποιώντας την Ελλάδα ως μελέτη περίπτωσης. Η έρευνα επικεντρώνεται στη σχέση μέχρι ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης, χρησιμοποιώντας ως αντιπροσωπευτικό εργαλείο αποτύπωσης της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας το δείκτη του ΑΕΠ.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση, μέσα από μια θεωρητική προσέγγιση των βασικότερων σχετικών του θέματος όρων, επιχειρεί να δομήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί ο συγκεκριμένος τρόπος επενδυτικής στρατηγικής πολυεθνικών εταιριών, να εξηγήσει την αλληλεπίδραση των ΑΞΕ με την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας καθώς και την επιλογή του δείκτη Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) ως την κατάλληλη επιλογή για την αποτύπωση της οικονομικής ανάπτυξης μίας χώρας. Η ολοκλήρωση του εννοιολογικού πλαισίου θα βοηθήσει στην κατανόηση των μηχανισμών και των παραγόντων που επηρεάζουν την προσέλκυση επενδύσεων σε μια χώρα και κατ' επέκταση την ανάπτυξή της.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν με την ολοκλήρωση της ανασκόπησης και της ανάλυσης παραδειγμάτων (τομείς ή κλάδους προσέλκυσης, Μανιάτη 22, Ελλάδα) ΑΞΕ στην Ελλάδα, συμβάλλουν στην υφιστάμενη ακαδημαϊκή έρευνα με τη δημιουργία ενός θεωρητικού πλαισίου ανάλυσης παραγόντων που επηρεάζουν την προσέλκυση επενδύσεων και την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας ως αποτέλεσμα εισροής κεφαλαίων και προσφέρουν στην κατανόηση των δυναμικών που επικρατούν στην Ελλάδα ως χώρα υποδοχής επενδύσεων.

Λέξεις-Κλειδιά

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, οικονομική ανάπτυξη, προσέλκυση επενδύσεων, προσδιοριστικοί παράγοντες επενδύσεων, χώρα υποδοχής επενδύσεων, Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Abstract

This thesis examines the impact of foreign direct investment (FDI) on economic growth in Greece through a theoretical approach. The study focuses on understanding the relationship between FDI and economic growth, with special emphasis on the role of gross domestic product (GDP) as an indicator of economic growth

The literature review examines theoretical frameworks and models that explain the relationship between FDI and economic growth, and emphasizes the importance of GDP as a key indicator of economic growth. The chosen theoretical framework provides a basis for understanding the mechanisms affecting economic growth in Greece. The research methodology includes a critical review of academic papers, reports and relevant statistical data to analyze theoretical content and assess its applicability to the Greek context.

By examining specific examples of FDI in Greece, the study investigates the relationship between FDI inflows, GDP and economic growth. It examines the theoretical content of the chosen framework and how these factors interact to shape economic outcomes in Greece. The findings of the study contribute to the existing theoretical literature by providing an analysis of the role of GDP as an important determinant of economic growth in Greece.

Overall, this dissertation provides a comprehensive theoretical assessment of the impact of FDI on the economic growth of Greece, with a particular focus on selecting GDP as the key index of economic growth. The research findings contribute to the understanding of the economic dynamics that operate in Greece and offer valuable insights for policymakers and researchers seeking to enhance economic growth through FDI.

Keywords

Foreign Direct Investment, economic growth, Gross Domestic Product, economic determinants

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	5
Abstract.....	6
Κατάλογος Πινάκων.....	9
Κατάλογος Διαγραμμάτων	9
Συνομογραφίες και Ακρωνύμια.....	10
1. Εισαγωγή	11
Background and academic interest.....	11
Σημασία της επιλογής του θέματος	13
Οι συνέπειες των οικονομικών κρίσεων	13
Ερευνητικοί στόχοι	14
Δομή Εργασίας	15
2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	16
Εισαγωγή	16
Ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ	16
Διερευνώντας το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.....	18
Έννοιες και διακρίσεις επενδύσεων.....	20
Ορισμός των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων	20
Εννοιολογική προσέγγιση της οικονομικής ανάπτυξης.....	21
Μορφές Αμέσων Ξένων Επενδύσεων	22
Τύποι Αμέσων Ξένων Επενδύσεων	23
Σχέση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και οικονομικής ανάπτυξης.....	25
Νεοκλασική θεωρία ανάπτυξης	26
Ενδογενής θεωρία ανάπτυξης.....	27

Συμπεράσματα εμπειρικών μελετών για την αιτιότητα της σχέσης επενδύσεων και ανάπτυξης.....	28
Επιδράσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη χώρα υποδοχής.....	29
Οικονομικές κρίσεις σε παγκόσμια κλίμακα.....	31
3. Μεθοδολογία	32
Εισαγωγή στις μεθόδους έρευνας	32
Τεκμηρίωση επιλογής μεθόδου έρευνας.....	33
Συλλογή υλικού	34
4. Ανάλυση των ΑΞΕ στην Ελλάδα.....	35
Εισαγωγή	35
Το ακαδημαϊκό υπόβαθρο για τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην ελληνική οικονομία.	35
Ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ στην Ελλάδα με νομοθετικές αναφορές	36
Οι πρώτες αναφορές εισροών ΑΞΕ μετά το 1950.....	36
Η εξέλιξη των εισερχόμενων ΑΞΕ μετά το 1980.....	38
Οι εισροές ΑΞΕ μετά το 2000	38
Οι προκλήσεις της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2010.....	40
Η Ελλάδα σε αριθμούς ΑΞΕ την τελευταία δεκαετία.....	42
Ο αντίκτυπος των ΑΞΕ στην ελληνική οικονομία.....	46
5. Συμπεράσματα	50
Περιορισμοί στο ερευνητικό πεδίο.....	51
Η σημασία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων	52
Προς μελλοντική έρευνα	52
Βιβλιογραφία.....	54

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Μεριδίο (%) των άμεσων επενδύσεων στη συνολική εκροή κεφαλαίων παγκοσμίως, 1970-1999.....	18
Πίνακας 2 Κλαδική κατανομή ΑΞΕ στην ελληνική μεταποίηση 1954-1981 (ως ποσοστό % του συνόλου).....	37
Πίνακας 3 Βασικοί Οικονομικοί Δείκτες για την Ελλάδα 2018-2022.....	47

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 ΑΞΕ ανά τομέα παραγωγικής δραστηριότητας στην Ελλάδα 2001-200839	
Διάγραμμα 2 Εισροές ΑΞΕ την περίοδο 2003-2013 σε εκατ. ευρώ	40
Διάγραμμα 3 Ελλάδα, ΑΞΕ σε συνάρτηση με ΑΕΠ από το 1970-2022 (σε αμερ. δολάριο)	41
Διάγραμμα 4 Οι καθαρές εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2012-2022 (σε εκατ. ευρώ)	44
Διάγραμμα 5 Καθαρές εισροές ΑΞΕ στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων κατά την περίοδο 2012-2022 (αθροιστικά σε εκατομμύρια ευρώ, 10 πρώτες χώρες)	45
Διάγραμμα 6 Καθαρές εισροές ΞΑΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2012-2022 (σε ποσοστό %).....	46

Συντομογραφίες και Ακρωνύμια

Ελληνικά

Α.Ε.Π. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Α.Ξ.Ε. Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

Δ.Ν.Τ. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Ο.Ο.Σ.Α. Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Ο.Ν.Ε. Οικονομική Νομισματική Ένωση

Ξενόγλωσσα

F.D.I. Foreign Direct Investment

G.D.P. Gross Domestic Product

M.N.E. Multinational Enterprise

O.E.C.D. Organization for Economic Cooperation and Development

O.L.I. Ownership, Localization, Internationalization

R.O.I. Return on Investment

1. Εισαγωγή

Background and academic interest

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται σε παγκόσμια κλίμακα, το φαινόμενο της αύξησης των εμπορικών συναλλαγών και της αναβάθμισης των διακρατικών σχέσεων. Το φαινόμενο αυτό σε συνάρτηση με το διαρκώς ευμετάβλητο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό τοπίο έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση διάφορων μορφών επενδύσεων. Για το λόγο αυτό, κατά τη διάρκεια των ετών, έχουν πραγματοποιηθεί πολλές ακαδημαϊκές έρευνες με θέμα τους λόγους εμφάνισης τους, τις μορφές τους, τους τρόπους προσέλκυσης αυτών, καθώς και του αντικτύπου αυτών είτε στη χώρα υποδοχής είτε στην προέλευσης των μεταφερόμενων κεφαλαίων.

Η μελέτη και η αξιολόγηση του πιθανού αντικτύπου αυτών σε μια χώρα αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία, η οποία εμπεριέχει σημαντικό βαθμό ασάφειας και ρίσκου σύνταξης καταληκτικών συμπερασμάτων. Η αξιολόγηση του αντικτύπου μιας επένδυσης βασίζεται στην βαθιά κατανόηση του οικονομικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λειτουργεί και μοιάζει περισσότερο με τέχνη παρά με άσκηση εμπειρικών μελετών με προδιαγεγραμμένο αποτέλεσμα (Σακκάς, 2012).

Η παγκοσμιοποίηση, η απελευθέρωση πρώην κλειστών οικονομιών, η διεύρυνση του διεθνούς εμπορίου καθώς και η τάση της βιώσιμης ανάπτυξης και της εξωτερίκευσης των επιχειρήσεων αποτελούν παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης (Gilpin, 2009). Η αξιολόγηση επενδύσεων είναι ένα πρόβλημα που απασχολεί ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, καθώς μια λανθασμένη επιλογή στρατηγικού επενδυτικού σχεδιασμού, εξαιτίας του ύψους των δεσμευμένων κεφαλαίων, μπορεί να έχει μακροχρόνιες συνέπειες και άμεσο αντίκτυπο στα δημοσιονομικά στοιχεία μιας χώρας, στο βιοτικό επίπεδο των πολιτών της και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη της (Adler, 2000).

Η αύξηση των επενδυτικών ταμειακών ροών αποτελεί χαρακτηριστικό κοινωνικής ευημερίας και οικονομικής ανάπτυξης τόσο για τη χώρα προέλευσης των κεφαλαίων, πόσο μάλλον για τη χώρα υποδοχής. Σε ένα παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον,

χωρίς φυσικούς συννοριακούς περιορισμούς, η προσέλκυση επενδυτικών κεφαλαίων για μια χώρα θα πρέπει να είναι βασική στρατηγική της πολιτικής της ατζέντας. Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (εφεξής ΑΞΕ) μπορούν να καταταχθούν στους παράγοντες, οι οποίοι με μια ορθολογιστική τεχνοοικονομική προσέγγιση, ως μέτρο πρόληψης αλλά και ως αντιμετώπισης οικονομικών ζητημάτων, μπορούν να θεωρηθούν ως ένας μηχανισμός ανάπτυξης μίας χώρας.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η σχέση μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης έχει συγκεντρώσει έντονο ακαδημαϊκό ενδιαφέρον, ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες (Iamsiraroj & Ulubasoglu, 2015). Μελετητές και νομοθέτες έχουν αναγνωρίσει τις ΑΞΕ ως ένα από τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν αισθητά την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες καταβάλουν προσπάθειες να περιορίσουν τους θεσμικούς και νομοθετικούς φραγμούς τους, με την προσδοκία προσέλκυσης περισσότερων επενδυτικών κεφαλαίων, καθώς έχει παρατηρηθεί ότι όχι μόνο μεταφέρεται εξειδικευμένη εργασιακή τεχνογνωσία και τεχνολογική καινοτομία μέσω αυτού του καναλιού επένδυσης, αλλά επιταχύνεται και ο στόχος της ανάπτυξης μίας χώρας. Παρόλα αυτά, το ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο είναι το εξής. Είναι ρεαλιστική η συγκεκριμένη προσέγγιση ή αποτελεί έναν ευσεβή πόθο; (Thi An & Yeh, 2021)

Είναι ευρέως αποδεκτό στην ακαδημαϊκή κοινότητα ότι οι εισροές ΑΞΕ στη χώρα υποδοχής επηρεάζουν την οικονομική της ανάπτυξη (Borensztein, et al., 1998). Η σχέση μεταξύ των προαναφερθέντων δύο συντελεστών έχει αναλυθεί σε θεωρητικό και εμπειρικό επίπεδο στοχεύοντας στην κατανόηση του μηχανισμού που επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας (Bouchoucha & Ali, 2019). Η άποψη αυτή βασίζεται στο ότι οι ΑΞΕ προκαλούν μια αύξηση στα διαθέσιμα κεφάλαια στο οικονομικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής και κατά συνέπεια μια αύξηση συναλλαγών (Levine, 1997). Υποστηρίζεται, επίσης, ότι ένα σταθερό οικονομικό και νομοθετικό περιβάλλον αποτελεί βασικό παράγοντα προσέλκυσης επενδυτικών κεφαλαίων για τις χώρες υποδοχής (Sahin & Ege, 2015). Από την άλλη υπάρχουν και μελέτες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι οι ΑΞΕ δεν έχουν καμία επίπτωση στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής (Desbordes & Wei, 2014). Οι παραπάνω απόψεις υπαινίσσονται ότι η σχέση μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης έχει ένα διφορούμενο χαρακτήρα (Meyer & Sinani, 2009).

Σημασία της επιλογής του θέματος

Από μία μακροσκοπική θεώρηση, το ενδιαφέρον για τη μελέτη της σχέσης ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας για ακαδημαϊκούς και ερευνητές πηγάζει από αρκετούς παράγοντες. Πρώτον, οι ΑΞΕ έχουν αναδειχθεί ως πρωταγωνιστής της παγκόσμιας οικονομίας, με τις πολυεθνικές εταιρίες να επενδύουν, πλέον, σε διάφορες χώρες του πλανήτη, προκειμένου να δημιουργήσουν θυγατρικές, να αποκτήσουν πάγια στοιχεία και να εμπλακούν σε διασυνοριακές επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η άνοδος της δραστηριότητας των ΑΞΕ, παγκοσμίως, εγείρει ερωτήματα σχετικά με τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει στις οικονομικές επιδόσεις και αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας υποδοχής αυτών. Δεύτερον, η παγκοσμιοποίηση, η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων έχουν διευκολύνει την ροή κεφαλαίων μεταξύ κρατών, καθιστώντας τις ΑΞΕ ως ένα αναπόσπαστο τμήμα των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον στη σχέση ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης αντανακλά την αναγνώριση της θέσεως ότι η ικανότητα μιας χώρας να προσελκύσει και να αξιοποιήσει ξένες επενδύσεις μπορεί να επηρεάσει αισθητά την ανταγωνιστικότητα της σε σχέση με άλλες, ως προορισμό νέων επενδύσεων, καθώς και τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της.

Οι συνέπειες των οικονομικών κρίσεων

Η σημασία της μελέτης της σχέσης μεταξύ ΑΞΕ, οικονομικής ανάπτυξης και εθνικών οικονομιών ενισχύεται περαιτέρω από τις εμπειρίες των πρόσφατων οικονομικών κρίσεων. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 και η κρίση χρέους που εξαπλώθηκε, άμεσα, σε ολόκληρη την ευρωζώνη, ιδίως στην Ελλάδα, καθώς και η πρόσφατη κρίση της πανδημίας υπερθεματίζουν τα τρωτά σημεία των εθνικών οικονομιών σε εξωτερικούς κλυδωνισμούς, καθώς και την ανάγκη για κατανόηση του ρόλου των ΑΞΕ στην ανάκαμψη και ανθεκτικότητα τους.

Η Ελλάδα, συγκεκριμένα, προσφέρεται ως μια ενδιαφέρουσα περίπτωση μελέτης λόγω των ιδιαιτεροτήτων της ως οικονομίας. Η χώρα αντιμετώπισε σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2010, με εκτεταμένες ζημιές σε

διάφορα τμήματα της οικονομίας, όπως το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, την απασχόληση και τα δημοσιονομικά της (Vlachos, et al., 2019). Η κρίση του 2008 δημιούργησε τριγμούς στην συνολική οικονομική της σταθερότητα, επηρεάζοντας το βαθμό προσέλκυσης επενδύσεων και κατ' επέκταση την εισροή κεφαλαίων, τον τραπεζικό δανεισμό, καθώς και την ικανοποίηση των δημοσιονομικών της αναγκών. Επιπλέον, η κρίση που προκλήθηκε από την πανδημία του COVID-19, επιδείνωσε τις προαναφερθείσες προκλήσεις και κομβικές αναταράξεις στο διεθνές εμπόριο και τις διασυνοριακές ροές κεφαλαίων.

Ερευνητικοί στόχοι

Η παρούσα διπλωματική θέτει ως στόχο να εξετάσει τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας υποδοχής, όπως η Ελλάδα, ακολουθώντας μια θεωρητική προσέγγιση. Προτού επιτευχθεί αυτός ο στόχος είναι απαραίτητο να αποτυπωθεί ολόκληρο το πλαίσιο στο οποίο εφαρμόζονται και λειτουργούν οι ΑΞΕ σε διεθνές και εθνικό επίπεδο με την ανάλυση των δύο μεταβλητών και εν συνεχεία της οικονομικής κατά κύριο λόγο κατάστασης της μελέτης περίπτωσης. Η συγκεκριμένη διπλωματική επιδιώκει να συμβάλει στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία αναλύοντας τη σχέση μεταξύ εισροών ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης χρησιμοποιώντας το ΑΕΠ ως ενδεικτικό δείκτη αποτύπωσης της οικονομικής κατάστασης μίας χώρας, όπως η Ελλάδα, μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο οικονομικών προκλήσεων υπό το πρίσμα της παγκοσμιοποίησης. Η μελέτη σκοπεύει, επίσης, να αξιολογήσει με κριτική διάθεση την αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου πλαισίου επενδύσεων στην χώρα υποδοχής των ΑΞΕ, να παράσχει το αποτέλεσμα της αναπτυξιακής πολιτικής αυτής και να αξιολογήσει τον αντίκτυπο των υφιστάμενων ΑΞΕ.

Όσον αφορά τη χρηστικότητα αυτής της μελέτης, υπάρχει, πλέον, η λαϊκή απαίτηση προς τις σύγχρονες κυβερνήσεις να ανακαλύπτουν νέους τρόπους ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας και κατ' επέκταση εναλλακτικά χρηματοδοτικά εργαλεία, με σκοπό την αντιμετώπιση και καταπολέμηση πιθανών δυσμενών συνθηκών που μπορεί να ανακύψουν στο εγγύς μέλλον, όπως μια οικονομική κρίση. Οι εισροές επενδυτικών κεφαλαίων σε μία χώρα, όπως εισαγωγή τεχνολογικής καινοτομίας, εργασιακής τεχνογνωσίας σε εξειδικευμένους κλάδους δραστηριοτήτων, εκπαιδευμένο εργατικό

δυναμικό, αποτελούν μια δικλείδα ασφαλείας για το εκάστοτε κράτος σε ένα, συνεχώς, μεταβαλλόμενο οικονομικό τοπίο.

Δομή Εργασίας

Η διπλωματική είναι δομημένη ως εξής:

Το πρώτο κεφάλαιο προσφέρει μια εισαγωγή στο θέμα και αποτυπώνει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διενεργηθεί η συγκεκριμένη μελέτη, ενώ στο δεύτερο, πραγματοποιείται μια σχολαστική βιβλιογραφική ανασκόπηση, διερευνώντας σε θεωρητικό επίπεδο, τα θεμέλια της σχέσης ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης κάνοντας αναφορά ακόμα και σε εμπειρικές μελέτες με σκοπό την πλήρη κριτική αποτύπωση όλων των θέσεων επί του θέματος.

Το τρίτο κεφάλαιο περιγράφει τη μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για τη συγκεκριμένη διπλωματική, δηλαδή μια θεωρητική προσέγγιση του θέματος βασισμένη σε ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, ενώ στο τέταρτο διενεργείται μια αναλυτική επισκόπηση της ελληνικής οικονομίας, των ειδικών χαρακτηριστικών της, των προκλήσεων που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η χώρα μετά με την χρηματοπιστωτική κρίση του 2010 και της πανδημίας του COVID-19, σε συνάρτηση με ορισμένα μακροοικονομικά εμπειρικά στοιχεία, με σκοπό την εξαγωγή αξιόπιστων και βάσιμων συμπερασμάτων.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο διενεργείται μια προσπάθεια να συνοψισθούν τα βασικά ευρήματα και οι περιορισμοί που προέκυψαν κατά τη διαδικασία μελέτης και αξιολόγησης της ελληνικής περίπτωσης, να παρουσιαστεί η συμβολή στη βιβλιογραφία και τα κενά προς μελλοντική ακαδημαϊκή διερεύνηση.

Από την παρούσα διπλωματική, μέσα από τη μελέτη της σχέσης των ΑΞΕ με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής, την ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών αυτής, οικονομικών και μη, την αξιολόγηση του αντίκτυπου αυτών στους κλάδους επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αποζητείται η σύνταξη ενός πλαισίου λειτουργίας των επενδύσεων και η αποτύπωση δυνατών και αδύνατων, με απώτερο σκοπό την ελάχιστη δυνατή συνεισφορά στην ακαδημαϊκή κοινότητα και σε μελλοντικούς ερευνητές επί του θέματος.

2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Εισαγωγή

Το κεφάλαιο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης παρουσιάζει μια ενδελεχή αποτύπωση της υφιστάμενης ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας που σχετίζεται με τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και στη συγκεκριμένα στην μελέτη περίπτωσης της Ελλάδας. Η ανασκόπηση βασίζεται, κυρίως σε μια εννοιολογική προσέγγιση του θέματος, λαμβάνοντας υπόψιν εμπειρικές και θεωρητικές μελέτες, καθώς και μακροσκοπικά στοιχεία του πλαισίου μέσα στο οποίο οι ΑΞΕ λειτουργούν, σε παγκόσμια και εθνική κλίμακα.

Είναι απαραίτητο πριν προχωρήσουμε στη διερεύνηση της σχετικής ορολογίας, να πραγματοποιηθεί σε πρώτη φάση μια κριτική παράθεση απόψεων για τη σχέση μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας, όπως διερευνάται και στην μελέτη των (Mahembe & Odhiambo, 2014). Εν συνεχεία, θα πραγματοποιηθεί η συλλογή των βασικών παραγόντων που απαρτίζουν το προαναφερθέν πλαίσιο λειτουργίας των ΑΞΕ, ξεκινώντας με την ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ στο χρόνο καθώς και μια αποτύπωση των λόγων που οδήγησαν τις επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη μορφή επένδυσης. Αφού αναλυθεί η σχέση μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης, θα μελετηθούν σε θεωρητικό επίπεδο οι πιθανές επιπτώσεις των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ

Η σημερινή εποχή μπορεί να χαρακτηριστεί από μία συνεχή μεταβλητότητα, ειδικά το διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Αυτό που στο παρελθόν μπορεί να έμοιαζε με ένα κοσμογονικό γεγονός, σήμερα αποδεικνύεται ένα απλό περιστατικό περιορισμένου ενδιαφέροντος, και το αντίστροφο (Michael, 2003). Προκειμένου να τεκμηριωθεί η σημαντικότητα των ΑΞΕ και να αρχίσει να δομείται το πλαίσιο λειτουργίας αυτών, αποτυπώνεται παρακάτω ο τρόπος με τον οποίο εξελίχθηκαν αυτές μέσα στο χρόνο.

Οι πρώτες «διασυνοριακές» εμπορικές δραστηριότητες καταγράφονται περί το 2500 π.Χ. σύμφωνα με τη (Wilkins, 2001). Σουμέριοι έμποροι χρησιμοποιούσαν συνεργάτες σε άλλα

μέρη εκτός της πατρίδας τους για τις εμπορικές τους δραστηριότητες όπως αποθήκευση και αγοροπωλησίες προϊόντων. Αρκετά εκατοντάδες χρόνια αργότερα, περί το 1600 μ.Χ., η Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών, λειτουργούσε ιδρύοντας υποκαταστήματα της μητρικής στο εξωτερικό. Η περίπτωση, που μπορεί να θεωρηθεί ως η πρώτη ΑΞΕ, είναι η ναύλωση της Εταιρίας της Βιρτζίνια από τον Βασιλιά Ιάκωβο το Α΄ το 1606 μ.Χ. με σκοπό την ίδρυση του πρώτου αγγλικού οικισμού στο Τζέιμσταουν (Αγία Ελένη).

Από τις περιγραφές οικονομικών στοιχείων πριν το 1914, γίνεται αντιληπτό ότι οι ΑΞΕ διαδραμάτιζαν ένα δευτερεύοντα ρόλο στις διακρατικές κινήσεις κεφαλαίων. Παρόλα αυτά, η εποχή εκείνη μπορεί να χαρακτηριστεί από το μεγαλύτερο όγκο επενδυτικών ροών στην οικονομική ιστορία. Αυτό που συνέβαινε ήταν ότι είτε δεν τις ανέφεραν καθόλου ως ΑΞΕ με τα σημερινά δεδομένα είτε αντιμετωπίζονταν ως μια μικρή μορφή διεθνών επενδύσεων (Lipsey, 2001). Παρόλο που η περίοδος 1914-1945 σηματοδεύτηκε από δύο παγκόσμιους πολέμους, οι ροές των ΑΞΕ συνέχισαν την αυξητική τους πορεία, λόγω της ζήτησης πρώτων υλών και της συνεπακόλουθης ανάγκης για εκμετάλλευση φυσικών πόρων σε διάφορα σημεία του πλανήτη. Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου αλλά και τις επόμενες δεκαετίες, κυρίως μετά το 1960, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, οι οποίες κατέστησαν δυνατή την εξ αποστάσεως παρακολούθηση και διαχείριση οικονομικών δραστηριοτήτων, παρατηρείται μια σταθερά ανοδική τάση επενδυτικών ροών. Επιβράδυνση προέκυψε μόνο στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όπου οι ΗΠΑ κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος των μεταπολεμικών ΑΞΕ και ορισμένες χώρες αντιστάθηκαν στον έλεγχο των δημοσιονομικών τους από τις ΗΠΑ (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1 Μερίδιο (%) των άμεσων επενδύσεων στη συνολική εκροή κεφαλαίων παγκοσμίως, 1970-1999

Excluding Hong Kong & Taiwan

1970-74	5.8
1975-79	18.0
1980-84	11.6
1985-89	20.7
1990-94	25.4

Excluding Hong Kong but including Taiwan

1990-94 ^a	29.7
1995-99	29.6
1995	34.0
1996	28.7
1997	29.6
1998	29.5
1999	28.6

Including Hong Kong & Taiwan^b

1998	29.6
1999	29.3

Πηγή: (Lipsey, 2001)

Διερευνώντας το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης

Συνεχίζοντας την διαδικασία ολοκλήρωσης του πλαισίου λειτουργίας των ΑΞΕ, πέρα από την ιστορικότητα του εργαλείου, είναι απαραίτητο να αναλυθεί και ένα φαινόμενο της εποχής. Η «παγκοσμιοποίηση» είναι ένα φαινόμενο, το οποίο έχει αγγίξει τις ζωές των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο και έχει κυριαρχήσει στις ερευνητικές αναζητήσεις των κοινωνικών επιστημών (Held & McGrew, 2003). Είναι μια πολυσυζητημένη και αρκετά αμφιλεγόμενη έννοια, η οποία αναφέρεται σε διεθνούς εμβέλειας αλληλεπιδράσεις και δομές και χαρακτηρίζεται από ποικίλες κατευθύνσεις, όπως οικονομική, πολιτική, κοινωνιολογική και περιβαλλοντική (Osterhammel & Petersson, 2013). Δεν πρόκειται για κάποιο ιστορικό κίνημα ή μια επιτακτική πολιτική αναγκαιότητα, αλλά για μια εν δυνάμει εξέλιξη μιας κατάστασης, που προσπαθεί να αυτοπροσδιοριστεί και να αυτοσυγκροτηθεί

(Κατσιάκας, 2019). Η (World Bank, 2002) έχει καταγράψει και ονοματίσει τρία κύματα παγκοσμιοποίησης. Το πρώτο στην περίοδο 1870-1915, το δεύτερο μεταξύ 1945 έως 1980 και το τρίτο από το 1980 και έπειτα.

Εν προκειμένω, ο όρος περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι εθνικές οικονομίες αλληλεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται για διάφορους λόγους όπως η διεθνοποίηση της παραγωγής, των επενδυτικών κεφαλαιουχικών ροών αλλά και της εξωτερίκευσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων (Oviatt & McDougall, 1997). Οι ορισμοί που έχουν διατυπωθεί για το προαναφερθέν φαινόμενο μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη ερμηνεύει το φαινόμενο ως έναν οικονομικό κόσμο χωρίς συννοριακούς περιορισμούς, όπου οι κρατικοί μηχανισμοί ελέγχου της αγοράς αδυνατούν να την τιθασεύουν και καταλήγουν αναποτελεσματικοί. Η δεύτερη, από την άλλη, θεωρεί πως η παγκοσμιοποίηση είναι μια διαδικασία ενός δυναμικού μετασχηματισμού των διεθνών οικονομικών σχέσεων, η οποία οδηγεί στην ομοιογένεια των κρατών, με αποτελεσματικές πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης (Κυρκιλής, 2010).

Η διεθνοποίηση των αγορών έχει ωθήσει, πέρα από τα κράτη, τις επιχειρήσεις να αναδιαμορφώσουν το σκεπτικό τους σχετικά με τη βελτίωση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, το οποίο οδηγεί σε εκτεταμένη χρήση του εργαλείου των ΑΞΕ (Fadhil & Almsafir, 2014). Οι (Rugman & Verbeke, 2008) υποστηρίζαν ότι οι ΑΞΕ αποτελούν ένα κανάλι για την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και κυρίαρχο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία διαδραματίζουν οι πολυεθνικές εταιρίες. Η θεωρία του εκλεκτικού παραδείγματος (eclectic paradigm) υποστήριξε ότι η τάση της παγκοσμιοποίησης θα μπορούσε να αποτελέσει εξήγηση για τις επιχειρηματικές κινήσεις των πολυεθνικών εταιριών (Dunning, 1981). Το OLI paradigm (Ownership, Localization, Internationalization) εξηγεί τους λόγους και τα κίνητρα, που κρύβονται πίσω από την επιλογή μιας μητρικής επιχείρησης να προχωρήσει σε μία επένδυση σε μια χώρα στην άλλη πλευρά του πλανήτη (Dunning, 1992), (Dunning & Lundan, 2008). Να σημειωθεί ότι οι χώρες υποδοχής, οι οποίες είναι πιο ελκυστικές για τους επενδυτές σε σχέση με άλλες, διαθέτουν ορισμένα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα όπως χαμηλά κόστη συναλλαγών και μεταφοράς εμπορευμάτων (UNCTAD, 2006), μακροοικονομικά οφέλη όπως χαμηλή φορολογία και πληθωρισμό, και τέλος πολιτική σταθερότητα και μειωμένη γραφειοκρατία (Leitao, 2010).

Έννοιες και Διακρίσεις επενδύσεων

Ο μεγάλος όγκος ακαδημαϊκής έρευνας για τις ΑΞΕ ξεκίνησε μεταξύ της δεκαετίας του 1960 και του 1970 με τους (Hymer, 1960), (Kindleberger, 1969) και (Caves, 1971). Οι αλλαγές στο κανονιστικό περιβάλλον του διεθνούς εμπορίου, σε παγκόσμια κλίμακα, καθώς και σε εθνικές εμπορικές και επενδυτικές πολιτικές, η μείωση του κρατικού παρεμβατισμού και η ιδιωτικοποίηση πολλών βιομηχανιών υπήρξαν οι καταλύτες για τη χρήση των ΑΞΕ από τις πολυεθνικές εταιρίες (Trakman & Ranieri, 2014).

Ορισμός των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Η συνεχής προσπάθεια των πολυεθνικών επιχειρήσεων να διεισδύσουν σε αγορές σε απομακρυσμένα μέρη του κόσμου – μέσω των διαφόρων δραστηριοτήτων τους, σε συνδυασμό τις διακρατικές εμπορικές συμφωνίες (UNCTAD, 2009) και τη μείωση των εμποδίων στην κυκλοφορία εμπορευμάτων και κεφαλαίων – οδήγησαν την παγκόσμια οικονομία σε μια ενιαία αγορά χρήματος και κεφαλαίων. Τα αποτελέσματα αυτής της κατάστασης επηρεάζουν την οικονομία της κάθε χώρας (Fotopoulos & Louri, 2004).

Οι βασικοί παράγοντες, οι οποίοι συνθέτουν το κάδρο της παγκοσμιοποίησης είναι το διεθνές εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, η κίνηση κεφαλαίων καθώς και οι ΑΞΕ. Οι ΑΞΕ, όπως έχει προαναφερθεί, είναι δημιούργημα της μεταπολεμικής περιόδου και κάνουν την εμφάνιση τους με εμφατικό τρόπο μετά το 1980 (Mahembe & Odhiambo, 2014). Από το 1990 και έπειτα, με το ρόλο τους ως επενδυτικού εργαλείου, μέσω των πολυεθνικών επιχειρήσεων, συνεισφέρουν δυναμικά στη διοχέτευση κεφαλαίων σε αναπτυσσόμενες και μη αγορές, διευκολύνουν τις παραγωγικές επενδύσεις, τη μεταφορά τεχνολογίας, στη διεκπεραίωση συναλλαγών πέρα από τα εθνικά σύνορα της χώρας που εδρεύει η μητρική επιχείρηση και προβάλλουν την απαγκίστρωση των κρατών από γεωγραφικούς περιορισμούς (Johanson & Vahlne, 1977).

Οι ΑΞΕ μπορούν να οριστούν ως μια μορφή μακροπρόθεσμης επένδυσης σε μια επιχείρηση της εγχώριας αγοράς από επενδυτή (φυσικό ή νομικό πρόσωπο), ο οποίος εδρεύει σε μία διαφορετική χώρα, με σκοπό τη δυνατότητα ελέγχου και διοίκησης αυτής. Για να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η διακράτηση ποσοστού ίσο με το 10% του μετοχικού κεφαλαίου της εγχώριας επιχείρησης σε βάθος

χρόνου (Griffin & Pustay, 2007). Υπάρχουν και περιπτώσεις ιδιοκτησίας μικρότερου μεριδίου, αλλά εμπίπτουν στην περίπτωση ενός επενδυτικού χαρτοφυλακίου μιας πολυμετοχικής εταιρίας («conglomerate»). Σύμφωνα με το (Farrell, 2008), οι ΑΞΕ μπορούν να οριστούν, επίσης, ως ένα σύνθετο πακέτο κεφαλαίου, τεχνολογίας, οργάνωσης και διοίκησης, και επιχειρηματικότητας, το οποίο επιτρέπει σε μια επιχείρηση να λειτουργήσει και να παρέχει αγαθά και υπηρεσίες σε μια αλλοδαπή αγορά. Επί της ουσίας, αυτό που συμβαίνει είναι η μητρική εταιρία που αναλαμβάνει την επένδυση να αποκτά θυγατρική σε ξένη αγορά (Krugman & Obstfeld, 2008). Εκτός από την κατοχή κάποιου ποσοστού επί του μετοχικού κεφαλαίου μιας θυγατρικής, ο έλεγχος της μπορεί να πραγματοποιηθεί και με την μεταφορά περιουσιακών στοιχείων από τη χώρα προέλευσης προς τη χώρα υποδοχής, υπό το πρίσμα της χρηματοδότησης της λειτουργίας της. Η χρηματοδότηση μπορεί να λάβει χώρα με τη μορφή δανεισμού κεφαλαίων προς τις χώρες υποδοχής, με σχετικά ευνοϊκούς όρους (Moosa, 2002). Σύμφωνα με τον (Hailu, 2010), οι ΑΞΕ αποτελούν ένα μηχανισμό, η εφαρμογή του οποίου προωθεί την ανάπτυξη μέσω της ενίσχυσης των εξαγωγών και του εμπορικού ισοζυγίου, ειδικά σε αναπτυσσόμενες χώρες. Επί πρόσθετα, ο ορισμός του (OECD, 2009) υποστηρίζει ότι οι ΑΞΕ έχουν ως στόχο τη δημιουργία διαρκούς συμφέροντος από μια αλλοδαπή επιχειρηματική ομάδα σε (άμεσος επενδυτής) σε μια επιχείρηση της χώρας υποδοχής.

Εννοιολογική προσέγγιση της οικονομικής ανάπτυξης

Ο όρος της οικονομικής ανάπτυξης πηγάζει από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα με τον ορισμό αυτής από έναν από τους πατέρες της κλασσικής πολιτικής οικονομίας (Smith, 1999). Κατά τη διάρκεια των ετών, η έννοια τροποποιείται, εξελίσσεται και προσαρμόζεται στα δεδομένα της κάθε εποχής.

Η οικονομική ανάπτυξη βασίζεται, κυρίως στην βελτίωση της παραγωγικότητας, η οποία ονομάζεται και οικονομική αποδοτικότητα. Αυξημένη παραγωγικότητα σημαίνει παραγωγή περισσότερων αγαθών και υπηρεσιών χρησιμοποιώντας πόρους, όπως εργατικά χέρια, κεφάλαια, ενέργεια και υλικά, που είναι ήδη διαθέσιμοι. Στη θεωρία, ο όρος οικονομική ανάπτυξη αναφέρεται, συνήθως, στην αύξηση της δυναμικής παραγωγής δηλαδή στην παραγωγή με πλήρη απασχολησιμότητα, το οποίο προκαλείται με αύξηση

της συνολικής ζήτησης αγαθών. Για τη μέτρηση της χρησιμοποιείται, συνήθως, ο δείκτης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (εφεξής ΑΕΠ). Η αύξηση του ΑΕΠ είναι μια ένδειξη ότι οι εγχώριες επιχειρήσεις αυξάνουν τις προσλήψεις ανθρώπινου δυναμικού και επανεπενδύουν τα κέρδη των δραστηριοτήτων τους. Υπό το πρίσμα των δημοσιονομικών στατιστικών στοιχείων, ο συγκεκριμένος δείκτης απεικονίζει, σε μεγάλο βαθμό, την οικονομική ευμάρεια και ανάπτυξη μιας χώρας (Fadhil & Almsafir, 2014).

Μορφές Αμέσων Ξένων Επενδύσεων

Μια επιχείρηση, από τη στιγμή που χρησιμοποιεί ΑΞΕ, αμέσως, μπορεί να θεωρηθεί ως πολυεθνική (Gilpin, 2009). Οι μορφές ΑΞΕ διακρίνονται είτε με βάση το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς είτε με την εφαρμοζόμενη στρατηγική παραγωγής της εκάστοτε πολυεθνικής επιχείρησης. Όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς έχουμε τις εξής μορφές (Χατζηδημητρίου, 2003):

- Μια μορφή υλοποίησης είναι η ίδρυση θυγατρικής αποκλειστικής ιδιοκτησίας (wholly-owned subsidiary ή αλλιώς Greenfield Investment). Σε αυτή την περίπτωση, η επιχείρηση ιδρύει μια νέα παραγωγική μονάδα στην αλλοδαπή και αποτελεί τον μοναδικό μέτοχο. Η μητρική κατέχει τον πλήρη έλεγχο της θυγατρικής, το οποίο διευκολύνει το σχεδιασμό και την εφαρμογή στρατηγικών σε παγκόσμια κλίμακα (Λιαργκόβας, 2007). Μειονέκτημα αυτής της επιλογής είναι ότι η μητρική επιβαρύνεται με το σύνολο του οικονομικού κόστους και του επιχειρηματικού κινδύνου, καθώς και με την πιθανότητα αρνητικής προδιάθεσης του καταναλωτικού κοινού απέναντι στα προϊόντα και τις υπηρεσίες μιας «ξένης» θυγατρικής (Dicken, 2011).
- Μια άλλη μορφή ΑΞΕ είναι η σύσταση διεθνούς κοινοπραξίας (joint venture), όπου η επιχείρηση συνεργάζεται με μία ή και περισσότερες τοπικές επιχειρήσεις, για την εξαγορά μιας ήδη υπάρχουσας τοπικής επιχείρησης ή τη δημιουργία μιας νέας. Σε αυτή τη μορφή επένδυσης, οι συμμετέχοντες συνεισφέρουν οικονομικό και ανθρώπινο κεφάλαιο, τεχνολογία και τεχνογνωσία και μοιράζονται τα οικονομικά βάρη. Πλεονέκτημα αυτής της μορφής είναι ότι λόγω της σύμπραξης, προκύπτουν οικονομίες κλίμακας, αυξάνονται οι χρηματοδοτικές δυνατότητες και, τέλος,

δημιουργούνται εμπόδια εισόδου σε επιχειρήσεις παρόμοιων δραστηριοτήτων. Στα αρνητικά αυτής της επιλογής συγκαταλέγεται ο μη απόλυτος έλεγχος της διοίκησης της νέας εταιρίας, καθώς και η πιθανότητα ύπαρξης διαφορών μεταξύ των εταίρων σχετικά με το στρατηγικό σχεδιασμό της κοινοπραξίας (Kokkíniu & Psycharis, 2004).

- Στην μορφή επένδυσης που πραγματοποιείται με συγχώνευση και εξαγορά (merger and acquisition, M&A), μια επιχείρηση αποκτά μέρος μετοχών μιας εγχώριας επιχείρησης με την οποία συνεργάζεται (συνήθως μικρότερο μέρος της συνολικής μετοχικής αξίας αυτής) με σκοπό την αναδιάρθρωση αυτής, την μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας παραγωγής και την ανάπτυξη νέων προϊόντων. Η μορφή αυτή επιτρέπει την επιθετική είσοδο στην εγχώρια αγορά χωρίς την απαίτηση δέσμευσής μεγάλων κεφαλαιουχικών ροών. Η συγκεκριμένη μορφή ταυτίζεται σε πολλές περιπτώσεις αλλά με μικρές διαφοροποιήσεις με τη μορφή των κοινοπραξιών (Μελάς & Πολλάλης, 2005).

Με βάση την στρατηγική παραγωγής, οι ΑΞΕ διακρίνονται σε οριζόντιες και κάθετες (Σκουλουδάκης, 2018).

- Στην περίπτωση της οριζόντιας ΑΞΕ (Horizontal FDI), η θυγατρική επιχείρηση που δημιουργείται, ακολουθεί την ίδια παραγωγική διαδικασία με της μητρικής, αναλαμβάνοντας και τους πιθανούς κινδύνους που μπορεί να ελλοχεύουν.
- Από την άλλη, στην κάθετη ΑΞΕ (Vertical FDI), η θυγατρική που ιδρύεται αναλαμβάνει την λειτουργία ενός διαφορετικού τμήματος ή ένας μέρος της παραγωγικής διαδικασίας της μητρικής με σκοπό τη μείωση του κόστους παραγωγής (Μυλώνη & Γεωργόπουλος, 2015).

Τύποι Αμέσων Ξένων Επενδύσεων

Υπάρχουν διάφοροι τύποι ΑΞΕ, οι οποίοι καθορίζονται αναλόγως με τα κίνητρα και την κατεύθυνση της εκάστοτε επένδυσης (Σκουλουδάκης, 2018). Με βάση τα κίνητρα και τον

σκοπό που έχει η επιχείρηση που πραγματοποιεί την επένδυση προκύπτουν διαφόρων κατευθύνσεων επενδύσεις όπως προς αναζήτηση πλουτοπαραγωγικών πόρων («resource seeking»), προς αναζήτηση νέων αγορών («market seeking»), προς αναζήτηση αποδοτικότητας («efficiency seeking») και, τέλος, προς αναζήτηση στρατηγικών πόρων ή ικανοτήτων («strategic asset seeking») (Kokkinou & Psycharis, 2004).

Στην πρώτη περίπτωση, η επιχείρηση αναζητά πλουτοπαραγωγικές πηγές όπως εργατικό δυναμικό, τεχνολογία και φυσικούς πόρους που είτε δεν είναι διαθέσιμοι στην αγορά που εδρεύει είτε δεν είναι βιώσιμη η εκμετάλλευσή τους. Στόχος της επιχείρησης προς αναζήτηση νέων αγορών είναι να αποκτήσει, διατηρήσει ή και αυξήσει την φυσική της παρουσία σε μία ξένη αγορά. Στην τρίτη περίπτωση, η επιχείρηση που επιλέγει μια τέτοιου τύπου επένδυση, έχει ως στόχο την εκμετάλλευση ορισμένων ευνοϊκών παραγόντων στη χώρα υποδοχής όπως για παράδειγμα χαμηλές αποδοχές εργαζομένων, το οποίο κατ' επέκταση θα της αποκομίσει οφέλη όπως χαμηλό κόστος παραγωγής, μείωση επιχειρηματικού κινδύνου και πιθανή εδραίωση μιας οικονομίας κλίμακας. Στην τέταρτη περίπτωση, με την αναζήτηση πόρων στρατηγικού χαρακτήρα η επιχείρηση προσβλέπει στην διατήρηση και βελτίωση του ανταγωνιστικού της πλεονεκτήματος έναντι άλλων ή και σε πιθανή διαφοροποίηση σε κάποιο κλάδο με νέες καινοτόμες υπηρεσίες, πραγματοποιώντας κινήσεις όπως εξαγορές άλλων επιχειρήσεων με διαφορετικά αντικείμενα δραστηριοτήτων. Αυτός ο τύπος ΑΞΕ συναντάται κυρίως στον κλάδο υψηλής τεχνολογίας.

Τέλος, αναλύοντας το κριτήριο της κατεύθυνσης, οι ΑΞΕ διακρίνονται σε εσωτερικές και εξωτερικές. Οι εσωτερικές ΑΞΕ προκύπτουν όταν ξένα κεφάλαια επενδύονται σε εγχώριους πόρους για λόγους χαμηλών επιτοκίων δανεισμού, ευνοϊκού φορολογικού πλαισίου και παροχών. Οι εξωτερικές ΑΞΕ, ή αλλιώς επενδύσεις του εξωτερικού πραγματοποιούνται όταν εγχώρια κεφάλαια επενδύονται σε εξωτερικούς πόρους. Αυτό συμβαίνει, ως μια επιλογή κυβερνητικής πολιτικής με σκοπό τη μείωση του επιχειρηματικού κινδύνου.

Σχέση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και οικονομικής ανάπτυξης

Το μεγαλύτερο μέρος της υπάρχουσας βιβλιογραφίας επικεντρώνεται είτε στους συνδέσμους μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης είτε στον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην εκάστοτε οικονομία. Προτού εξετάσουμε τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, και συγκεκριμένα της Ελλάδας, θα πραγματοποιηθεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματος για τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην ανάπτυξη μιας χώρας. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση αυτής της διπλωματικής είναι μια προσπάθεια αποτύπωσης όλων των απόψεων επί του θέματος θετικών ή και αρνητικών.

Από τις αρχές ης δεκαετίας του 1980, παρατηρήθηκε στην παγκόσμια οικονομία μια εκτίναξη των κεφαλαιουχικών ροών (UNCTAD, 2023). Αυτή η συνεχής αύξηση του τζίρου προσέλκυσε το ενδιαφέρον ακαδημαϊκών και ερευνητών, οι οποίοι ξεκίνησαν να μελετούν επιστάμενα το θέμα της σχέσης ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης και του αντίκτυπου αυτών, ειδικά στα μέσα της δεκαετίας του 1990.

Υπάρχουν δύο κύρια ρεύματα θεωριών, όσον αφορά την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία με θέμα την ανάπτυξη μιας χώρα μέσω των ΑΞΕ. Η θεωρία της μοντερνοποίησης (modernization theory), η οποία επικρατούσε κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 και η εφαρμογή της παρατηρούνταν, κατά κύριο λόγο, σε χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Η θεωρία της μοντερνοποίησης, περιλαμβάνει και τα δύο μοντέλα ανάπτυξης, εξωγενές και ενδογενές και υποστηρίζει ότι οι ΑΞΕ συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας (Adams, 2009). Αντιστοίχως, η βιομηχανοποίηση σε συνάρτηση με την οικονομική ανάπτυξη, καθώς και τη βελτίωση της παραγωγικής διαδικασίας είναι οι κινητήριες μηχανισμοί της κοινωνικής εξέλιξης. Ειδικότερα, για να αναπτυχθεί μια χώρα απαιτούνται ορισμένα βασικά στοιχεία, όπως ηθικές αξίες, εργατική εξειδίκευση, εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, κοινωνική κινητικότητα και θεσμική ποιότητα (Smelser & Baltes, 2001). Από εκεί και πέρα, οι ροές των ΑΞΕ αποτελούν μια ελκυστική επιλογή για ένα κράτος, καθώς υποστηρίζεται ότι συνεισφέρουν στη συσσώρευση κεφαλαίων και τη διοχέτευση αυτών σε όλους τους κλάδους δραστηριοτήτων.

Παρόλα αυτά, η αποτυχία ανάπτυξης στην Λατινική Αμερική και στην ανατολική Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 1960 και 1970, προξένησαν τριγμούς στη σχετική θεωρία. Για το λόγο αυτό, λίγο αργότερα αναπτύχθηκε η θεωρία της εξάρτησης (dependency theory), η

οποία αμελεί εξωγενείς παράγοντες. Σύμφωνα με τη θεωρία της εξάρτησης, εξωγενείς παράγοντες, όπως μεταφορές κεφαλαίων και επενδύσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες, μπορεί να αποτελούν αιτία για υποανάπτυξη, κοινωνική ανισορροπία και πολιτική αστάθεια, καθώς με αυτό τον τρόπο, οι χώρες αυτές σε διεθνές επίπεδο, το μόνο που κέρδιζαν ήταν πρώτες ύλες και φθηνά εργατικά χέρια. Έτσι, οι ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη. Η θεωρία της εξάρτησης, αποτυπώνει την σημαντικότητα του ρόλου που παίζουν οι εξωτερικοί παράγοντες στη τοπική οικονομία και το θεσμικό σύστημα (Moran, 1978).

Από την άλλη πλευρά, σε θεωρητικό επίπεδο, υποστηρίζεται από ακαδημαϊκούς και νομοθέτες ότι ΑΞΕ ενισχύουν την οικονομία της χώρας υποδοχής με συσσώρευση κεφαλαίου καθώς και με την εισαγωγή νέων αγαθών και τεχνολογίας (εξωγενής θεωρία). Επί πρόσθετα, οι ΑΞΕ μπορούν, επίσης, να βελτιώσουν την τεχνογνωσία σε διάφορα επαγγέλματα με τη μεταφορά εξειδικευμένων δεξιοτήτων σύμφωνα με την ενδογενή θεωρία (Mahembe & Odhiambo, 2014). Στην προσπάθεια δημιουργίας ενός θεωρητικού μοντέλου που θα εξηγούσε τη σχέση μεταξύ ΑΞΕ και ανάπτυξης της φιλοξενούσας οικονομίας αυτών αναπτύχθηκαν δύο βασικές θεωρίες.

Νεοκλασική θεωρία ανάπτυξης

Η νεοκλασική θεωρία της ανάπτυξης, είναι γνωστή και ως εξωγενής θεωρία ανάπτυξης (Solow, 1956). Σύμφωνα με αυτή, η οικονομική ανάπτυξη οφείλεται στη συσσώρευση κεφαλαίου και στην εξέλιξη της τεχνολογίας. Οι ΑΞΕ μπορούν να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της εκάστοτε χώρας αυξάνοντας το απόθεμα κεφαλαίου και εισάγοντας νέες τεχνολογίες, οι οποίες δύναται να οδηγήσουν σε αυξημένη παραγωγικότητα και διασπορά της ανάπτυξης και σε άλλους κλάδους επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (UNCTAD, 2021).

Η εξωγενής θεωρία υποστηρίζει ότι η οικονομική ανάπτυξη προκύπτει από τη συσσώρευση εξωγενών παραγόντων, όπως η παραγωγή προϊόντων, η οποία περιλαμβάνει κεφάλαιο και εργατικό δυναμικό. Εμπειρικές μελέτες στην οικονομική ανάπτυξη αναπτύχθηκαν πρώτα από τους (Cobb & Douglas, 1928) με τη συνάρτηση παραγωγής. Ακολούθησε ο (Hicks, 1932), ο οποίος χρησιμοποίησε το ίδιο μοντέλο αλλά συμπεριέλαβε

και άλλες παραμέτρους, όπως χρηματοροές, εισαγωγή εργατικού κεφαλαίου και δείκτη τεχνολογικής προόδου κατά τη διάρκεια του χρόνου. Το μοντέλο έδειξε ότι η συσσώρευση κεφαλαίου συμβάλει άμεσα στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας σε συνάρτηση με το ΑΕΠ αυτής. Επί πρόσθετα, η οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από την αύξηση του εργατικού δυναμικού καθώς και από την τεχνολογική πρόοδο. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, οι ΑΞΕ αυξάνουν το οικονομικό κεφάλαιο στη χώρα φιλοξενίας κατ' επέκταση την οικονομική ανάπτυξη.

Ο (Da Jager, 2004) υποστηρίζει ότι οι εάν οι ΑΞΕ είναι ικανές να εισάγουν νέα τεχνολογία και κατ' επέκταση να προκαλέσουν αύξηση της παραγωγικότητας, η συνθήκη αυτή, αυτομάτως, οδηγεί σε αύξηση του αριθμοδείκτη εσόδων προς επενδύσεις (Return on Investment) με εξωγενή τρόπο. Οι (Barro & Sala-i-Martin, 1995) απέδειξαν στο ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ συσσώρευσης κεφαλαίου και παραγωγής ενώ οι (Herzer, et al., 2008) βάσισαν τη θεωρία τους στο ότι οι ΑΞΕ διεγείρουν την οικονομική ανάπτυξη προωθώντας τις εγχώριες επενδύσεις, ειδικά στις αναπτυσσόμενες αγορές.

Ενδογενής θεωρία ανάπτυξης

Σε αντίθεση με τα νεοκλασικά μοντέλα ανάπτυξης, τα οποία θεωρούν δεδομένο ότι η τεχνολογική πρόοδος είναι εξωγενής, υπάρχουν νεότερα μοντέλα, τα οποία υποστηρίζουν ότι η οικονομική ανάπτυξη διέπεται από δύο δομικούς παράγοντες όπως το ανθρώπινο κεφάλαιο και εγχώριες αλλαγές τεχνολογικής φύσης (Romer, 1990). Οι (Nair-Reichert & Weinhold, 2001) υποστηρίζουν ότι τα νέα μοντέλα της ενδογενούς θεωρίας λαμβάνουν υπόψιν τους την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη ως μια λειτουργία της τεχνολογικής προόδου και για αυτό το λόγο είχαν δημιουργήσει ένα μοντέλο στο οποίο οι ΑΞΕ μπορούσαν, σταδιακά, να αυξήσουν το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης στη χώρα υποδοχής μέσω της μεταφοράς τεχνολογικών καινοτομιών και της κατ' επέκταση διάχυσης αυτών σε όλους τους κλάδους δραστηριοτήτων της εγχώριας οικονομίας.

Παρόλο που και οι δύο προαναφερθείσες θεωρίες ανάπτυξης υποστηρίζουν ότι η συσσώρευση κεφαλαίου είναι ένα σημαντικό συστατικό για την οικονομική ανάπτυξη, διαφοροποιούνται στην αντιμετώπιση της τεχνολογικής προόδου. Η πρώτη θεωρεί ότι η τεχνολογική εξέλιξη είναι εξωγενής, ενώ η δεύτερη ότι η βελτίωση προέρχεται από

εσωτερικές διεργασίες όπως η βελτίωση δεξιοτήτων και γνώσεων του εργατικού δυναμικού, καθώς και εγχώρια καινοτομία (De Mello, 1999).

Συμπεράσματα εμπειρικών μελετών για την αιτιότητα της σχέσης επενδύσεων και ανάπτυξης

Διαπιστώνεται ότι η θεωρητική βιβλιογραφία παρουσιάζει συγκρουόμενες απόψεις σχετικά με την επίδραση των ΑΞΕ στην ανάπτυξη μιας χώρας. Αυτός ο διαξιφισμός έχει επεκταθεί και στο βασίλειο των εμπειρικών μελετητών, οι οποίοι αντλούν τα δεδομένα τους από πολλές και διαφορετικές χώρες και αποτυπώνεται στα διφορούμενα αποτελέσματα τους. Οι προσεγγίσεις αυτών των μελετών μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες, η πρώτη αφορά μελέτες που λάμβαναν υπόψιν τη συνολική καμπύλη παραγωγικότητας σε μια χώρα, η δεύτερη κατηγορία την ανάλυση βασικών μεταβλητών, και η τρίτη την ανάλυση πίνακα δεδομένων.

Για παράδειγμα, μελέτες όπως των (Schneider & Frey, 1985) συμπεραίνουν θετικό αντίκτυπο από ΑΞΕ στην οικονομία της χώρας υποδοχής. Οι (Borensztein, et al., 1998) ανέλυσαν δεδομένα από 69 χώρες για πάνω από 25 χρόνια και υποστήριξαν ότι οι ΑΞΕ, σωρευτικά, μειώνουν τα κόστη από την εισαγωγή κεφαλαίων δημιουργώντας θετικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη της χώρας υποδοχής. Η (Olofsdotter, 1998) χρησιμοποιώντας παρόμοια ανάλυση, διαπίστωσε ότι οι ΑΞΕ οδηγούν σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης με την εισροή τεχνολογίας μέσω πολυεθνικών εταιριών στη χώρα υποδοχής. Οι (Balasubramanyam, et al., 1999) μελέτησαν 46 χώρες για την περίοδο 1970-1985 και εκτίμησαν το αποτύπωμα των ΑΞΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ. Η έρευνα κατέληξε στο ότι ο δείκτης οικονομικής ανάπτυξης βελτιώνεται λόγω των ΑΞΕ σε χώρες που ακολουθούν πολιτικές εισαγωγής τεχνολογικής καινοτομίας.

Ο (De Mello, 1999), από την άλλη, βασιζόμενος σε στοιχεία από 32 αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, παρατήρησε ότι η παρουσία ΑΞΕ στη χώρα υποδοχής αυτών ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη αλλά η σχέση τους είναι πιο αδύναμη, ειδικά σε χώρες μη μέλη του ΟΟΣΑ. Ο (Zhang, 2001) κατά την περίοδο 1960-1999, εξετάζοντας 11 αναπτυσσόμενες χώρες στην Λατινική Αμερική και την Ανατολική Ασία, συμπέρανε ότι οι ΑΞΕ επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής αλλά η επίδραση τους

είναι ισχυρότερη όταν οι χώρες έχουν υψηλό μορφωτικό και βιοτικό επίπεδο και σταθερό νομοθετικό πλαίσιο. Οι (Carkovic & Levine, 2002), από στατιστική μελέτη που διεξήχθη μεταξύ 72 αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών, για την περίοδο 1960-1995, κατέληξαν στο ότι οι εισροές ΑΞΕ δεν έχουν κάποιο αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής ακόμα και αν συμπεριληφθούν στις εξεταζόμενες μεταβλητές, δείκτες όπως το μορφωτικό επίπεδο, η χρηματοπιστωτική σταθερότητα και η ελευθερία της αγοράς. Ο (Choe, 2003) μετά από μελέτη σε 59 αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες αποδεικνύει την ύπαρξη αιτιατής σχέσης μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης, αλλά μετά και από δεύτερη πιο πρόσφατη μελέτη καταλήγει στο ότι ο ρυθμός ανάπτυξης μιας χώρας μπορεί να είναι αυτό που επηρεάζει τις ΑΞΕ. Επίσης, οι (Bengoa & Sanchez-Robles, 2003) συμπεραίνουν την ύπαρξη σχέσης μεταξύ των δύο μεταβλητών αλλά το μέγεθος του αποτελέσματος εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα υποδοχής. Τέλος, ο (Johnson, 2006) σε έρευνα που διεξήχθη σε δείγμα 90 αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών την περίοδο 1980-2002, διαπίστωσε τη θετική σχέση μεταξύ ΑΞΕ και ανάπτυξης αλλά μόνο στην περίπτωση των αναπτυσσόμενων.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος των μελετών συμφωνεί στην ύπαρξη θετικής σχέσης μεταξύ επενδύσεων και ανάπτυξης. Παρόλα αυτά οι περισσότεροι μελετητές εξ αυτών συμφωνούν στο ότι ο βαθμός της αιτιατής σχέσης έχει να κάνει με τις συνθήκες που επικρατούν στην χώρα υποδοχής των ΑΞΕ. Διαχωρισμός πραγματοποιείται, επίσης, και αναλόγως το βαθμό ανάπτυξης της εκάστοτε χώρας. Στην ανασκόπηση έγινε αναφορά και στον αντίκτυπο που έχουν ΑΞΕ στην ανάπτυξη μιας χώρας κατά περίπτωση. Παρακάτω θα γίνει αναφορά στα οφέλη και στα κόστη που μπορεί να αποκτήσει μια χώρα υποδοχής αυτών.

Επιδράσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη χώρα υποδοχής

Τα δύο προαναφερθέντα μοντέλα ανάπτυξης σε συνάρτηση με τα αποτελέσματα της σχέσης ΑΞΕ-οικονομικής ανάπτυξης των εμπειρικών μελετών αποδεικνύουν ότι οι ΑΞΕ μπορούν να επηρεάσουν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας άμεσα και έμμεσα. Θεωρητικά, ως προς τα άμεσα αποτελέσματα, οι ΑΞΕ μπορούν να τονώσουν την οικονομία

της χώρας υποδοχής μέσω της συσσώρευσης κεφαλαίου, της εισαγωγής νέων προϊόντων στην εγχώρια αγορά και της τεχνολογίας (σύμφωνα και με την εξωγενή θεωρία), καθώς και με τη μεταφορά δεξιοτήτων στο ανθρώπινο κεφάλαιο (σύμφωνα με την ενδογενή θεωρία) (Elboiashi, 2011). Σε απόδειξη των προηγούμενων, οι (Herzer, et al., 2008) τονίζουν ότι οι ΑΞΕ παίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής μέσω των κεφαλαίων που επενδύονται καθώς και της διάχυσης τεχνολογίας στους κλάδους δραστηριοτήτων.

Οι ΑΞΕ υποστηρίζεται ότι έχουν και έμμεση επίδραση στις χώρες υποδοχής. Ο (OECD, 2002) υπογραμμίζει το ρόλο των ΑΞΕ ως μια εναλλακτική πηγή βιώσιμης ανάπτυξης δεδομένου ότι προάγουν την τεχνολογική διάχυση, βελτιώνουν τις τεχνικές δεξιότητες και τις ικανότητες του εργατικού δυναμικού και συμβάλουν στη δημιουργία ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος στην εγχώρια αγορά. Η παρουσία επενδυτικών κεφαλαίων σε μία χώρα μπορεί να διασφαλίσει τη μεταφορά τεχνογνωσίας και καινοτομίας σε αυτή, το οποίο σημαίνει θετικές επιδράσεις στην παραγωγική διαδικασία και στην ανταγωνιστικότητα της χώρας (Blomström & Kokko, 1997). Επηρεάζεται, επίσης, η εγχώρια οικονομία με πολιτικά και φορολογικά συστήματα καθώς και από εργασιακές αξίες και επιχειρηματικές πρακτικές άλλων χωρών.

Από την άλλη, υπάρχουν και οι επικριτές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι μέσω των ΑΞΕ μπορεί να μεταφέρονται ελάχιστοι πόροι ή ακόμη και λάθος στοιχεία του ενεργητικού στην χώρα υποδοχής, κάτι το οποίο μπορεί να είναι ζημιογόνο σε βάθος χρόνου για την τοπική οικονομία (Dixon & Boswell, 1996). Οι τοπικές επιχειρήσεις, επίσης, μπορεί να αδυνατούν να απορροφήσουν τη νέα εργατική τεχνογνωσία ή την εισαγόμενη τεχνολογία με αποτέλεσμα να μην είναι ανταγωνιστικές σε σχέση με τις πολυεθνικές. Οι πολυεθνικές, επίσης, λόγω της φύσης τους και της αφθονίας πόρων που διαθέτουν, μπορούν να δημιουργήσουν εύκολα οικονομίες κλίμακας και κατ' επέκταση να αποκτήσουν πλεονεκτήματα όπως χαμηλότερο κόστος παραγωγής και μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους από τις εγχώριες, δηλαδή συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού (Demekas, et al., 2007). Επί προσθέτως, οι πολυεθνικές, έχουν τα κεφάλαια για να δημιουργήσουν πολυδάπανες διαφημιστικές καμπάνιες με αμφισβητούμενες ηθικές αξίες, εργασιακές πρακτικές, και περιβαλλοντικά ή καταναλωτικά πρότυπα δημιουργώντας προβλήματα στις κοινωνικό-οικονομικές σταθερές της εκάστοτε χώρας υποδοχής (Ram & Zhang, 2002). Τέλος,

υποστηρίζεται ότι οι πολυεθνικές λόγω της οικονομικής ισχύος που διαθέτουν μπορούν να επεμβαίνουν στην πολιτική ζωή ενός τόπου ασκώντας επιρροή με ποικίλους τρόπους στην εθνική κυβέρνηση (O'Brien & Williams, 2011).

Προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση ότι η δυναμική των επιδράσεων των ΑΞΕ διαφέρει ανάλογα με τη χώρα υποδοχής καθώς και με τα ειδικά χαρακτηριστικά της όπως την εσωτερική πολιτική και θεσμική κατάσταση που επικρατεί σε αυτή. Μπορεί να θεωρηθεί ότι οι ΑΞΕ ευθύνονται για αυτές τις αντικρουόμενες απόψεις. Με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία μπορεί να ειπωθεί ότι τα κεφάλαια των ΑΞΕ που διοχετεύονται μέσω των πολυεθνικών στην εκάστοτε χώρα υποδοχής δεν είναι πάντα προς το συμφέρον της καθώς δύναται αυτές να εκμεταλλεύονται τις κυρίαρχες θέσεις τους στην αγορά. Παρόλα αυτά, το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό του συνόλου των κρατών, παγκοσμίως, αναπτύσσει πολιτικές προσέλκυσης ΑΞΕ, επισημαίνει την επικράτηση των θετικών επιδράσεων έναντι των αρνητικών ή την λανθασμένη στρατηγική ανάπτυξης (Κοτταρίδη & Γιακούλας, 2013).

Οικονομικές κρίσεις σε παγκόσμια κλίμακα

Ολοκληρώνοντας το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούν οι ΑΞΕ και λαμβάνοντας υπόψιν τους οικονομικούς κύκλους των αγορών καθώς και τα ειδικά χαρακτηριστικά της μελέτης περίπτωσης είναι απαραίτητο να αναφερθούμε στις οικονομικές κρίσεις που συμβαίνουν όλο και πιο συχνά από ότι στο παρελθόν. Η σημαντικότητα των ΑΞΕ γίνεται πιο αισθητή σε περιόδους οικονομικών κρίσεων για το λόγο ότι η πρόσβαση σε διεθνείς αγορές κεφαλαίου με σκοπό την αύξηση ή και τη διατήρηση της διαθέσιμης ρευστότητας σε ένας κράτος γίνεται πιο δύσκολη.

Οι ΑΞΕ από τη φύση τους, μπορούν να ληφθούν υπόψη για τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείματος του ισοζυγίου πληρωμών ή και στην αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους μιας χώρας. Σε συνάρτηση αυτού, οι επενδύσεις των πολυεθνικών συμβάλουν έμμεσα στην αύξηση των φορολογικών εσόδων μιας χώρας, το οποίο σημαίνει όσο μεγαλύτερες οι εισροές κεφαλαίου τόσο ευκολότερη η αντιμετώπιση μιας κρίσης από μια χώρα. Οι τελευταίες τρεις δεκαετίες μπορούν να χαρακτηριστούν από διάφορες κρίσεις όπως του τραπεζικού συστήματος στις αρχές του 1990, των εταιριών υψηλής τεχνολογίας του 2000 και της αγοράς στεγαστικών δανείων της Αμερικής το 2007, που

οδήγησε στην κρίση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και σε έντονη μείωση των εισροών των ΑΞΕ το 2014 (UNCTAD, 2021). Οι συνέπειες μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης είναι διαφορετικές για κάθε χώρα και εξαρτώνται από τα ειδικά χαρακτηριστικά αυτής. Παρ' όλα αυτά, ορισμένες χώρες, αναλόγως το επίπεδο ανάπτυξης αυτών, τη σταθερότητα του επενδυτικού περιβάλλοντος και το ύψος των ΑΞΕ πριν την κρίση, βιώνουν ηπιότερα την ύφεση και παραμένουν ελκυστικές προς νέα επενδυτικά κεφάλαια ακόμα και κατά τη διάρκεια κρίσεων (Dorņean & Oanea, 2015).

1. Μεθοδολογία

Στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας αναλύεται ο τρόπος προσέγγισης του θέματος της διπλωματικής βάσει της αρχικής στοχοθεσίας και των αναγκών αυτού. Η μεθοδολογία που μπορεί να ακολουθηθεί, κατά τη διαδικασία εκπόνησης μιας διπλωματικής εργασίας περιλαμβάνει ποικίλες προσεγγίσεις, τεχνικές και μέσα (Κυήη, 1981). Η επιλογή των κατάλληλων μεθόδων, εργαλείων και τεχνικών εξαρτάται από το σκεπτικό του εκάστοτε ερευνητή, τα ερωτήματα που θέτει κατά την εισαγωγή του θέματος και το σκεπτικό του (Case & Light, 2011). Οι μέθοδοι έρευνας μπορούν, με τη σειρά τους, να ταξινομηθούν σε ποσοτικές, ποιοτικές και μεικτές μεθόδους (Bryman, 2006). Τα όρια μεταξύ τους δεν είναι απολύτως, διακριτά. Ο διαχωρισμός μεταξύ των ποιοτικών και ποσοτικών προσεγγίσεων δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με αυστηρότητα ως δύο ξεχωριστές κατηγορίες (Newman & Benz, 1998). Υπάρχουν και οι μεικτές μέθοδοι, οι οποίες μπορούν να τοποθετηθούν κάπου στο ενδιάμεσο, καθώς ενσωματώνουν χαρακτηριστικά και από τις δύο προαναφερθείσες προσεγγίσεις.

Εισαγωγή στις μεθόδους έρευνας

Η ποιοτική μέθοδος προσεγγίζει το θέμα μελέτης μέσα από τη διερεύνηση, την κατανόηση του νοήματος, την καταγραφή, ανασκόπηση και ανάλυση μιας υφιστάμενης κατάστασης, όπως αυτή αποτυπώνεται από άτομα ή ομάδες ακαδημαϊκών στο σχετικό θέμα μελέτης. Η

ποσοτική, από την άλλη πλευρά, προσεγγίζει το θέμα εξετάζοντας τη σχέση μεταξύ μεταβλητών και, ίσως, και τη σημαντικότητα τους (Creswell, 2015). Για να γίνει κατανοητή η κλιμάκωση των διαφορών των δύο προσεγγίσεων είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τις στρατηγικές που μπορεί να ακολουθήσει ένας ερευνητής στην κάθε μία. Η ουσία της επιλογής μεθόδου εξαρτάται από την ίδια τη φύση του θέματος και τον τρόπο προσέγγισης που επιλέγει ο ερευνητής καθώς η ποιοτική αφορά τη διερεύνηση ενός θέματος με τη χρήση λέξεων ενώ η ποσοτική με τη χρήση αριθμών (Yin, 1994).

Τεκμηρίωση επιλογής μεθόδου έρευνας

Ο λόγος για την επιλογή της ποιοτικής μεθόδου έναντι της ποσοτικής για την εξυπηρέτηση των αναγκών του συγκεκριμένου θέματος – παρόλο που και στο εμπειρικό πεδίο υπάρχει πληθώρα ακαδημαϊκών ερευνών στο συγκεκριμένο θέμα – βασίζεται στο ότι ο συγκεκριμένος τρόπος προσέγγισης εμβαθύνει στο θέμα με συστημικό και κριτικό τρόπο, μελετά διαδικασίες, δράσεις, γεγονότα και δίνει έμφαση όχι μόνο στην εξήγηση αλλά και στην κατανόηση της ποιότητας των εξεταζόμενων δεδομένων, αναδεικνύοντας τα δυνατά και αδύνατα σημεία τους (Bassegy, 1999). Για την κάλυψη των αναγκών της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, η λογική που ακολουθήθηκε, βασίζεται στη συλλογή δευτερογενούς υλικού, στη βιβλιογραφική έρευνα και, εν συνεχεία, στην ανάλυση των μελετών περίπτωσης.

Σύμφωνα με τον (Berg, 2001) «μια μελέτη περίπτωσης περιλαμβάνει τη συστηματική συλλογή πληροφοριών σε σχέση με ένα πρόσωπο, ένα κοινωνικό περιβάλλον, ένα γεγονός ή μια ομάδα, που επιτρέπει στον ερευνητή να κατανοήσει αποτελεσματικά πως δρα και λειτουργεί αυτό που ερευνά». Είναι αντιληπτό ότι η μελέτη περίπτωσης ανήκει στην κατηγορία των ποιοτικών ερευνών (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Είναι, επίσης, ακαδημαϊκά αποδεκτό, ότι όταν η εστίαση της έρευνας γίνεται σε ένα σύγχρονο φαινόμενο στο πραγματικό του πλαίσιο, η μέθοδος που θα πρέπει να ακολουθείται είναι η μελέτη περίπτωσης (Yin, 1994).

Στη σχετική βιβλιογραφία (Stake, 1995) εμφανίζονται διάφοροι τύποι μελετών περίπτωσης, το οποίο σημαίνει ότι υπάρχει μια ευελιξία στο χαρακτήρα τους και ότι δύναται να ανταποκριθούν σε διάφορα ερευνητικά πεδία και σε ποικίλους ερευνητικούς στόχους. Εν περιλήψει, ο (Stake, 1995), διακρίνει την εγγενή, την εργαλειακή και τη συλλογική ή, αλλιώς, πολλαπλή μελέτη περίπτωσης. Η εγγενής εστιάζει στη μελέτη μιας μεμονωμένης περίπτωσης, η εργαλειακή στοχεύει στην απόκτηση βαθύτερης κατανόησης μιας ή περισσότερων πτυχών που συνθέτουν την περίπτωση και τη λειτουργία της και τέλος, η συλλογική, όπου επικεντρώνεται σε πολλές μελέτες περίπτωσης παράλληλα και σε πιθανή σύγκριση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων αυτών. Οι (Hantrais & Mangen, 1996) αναφέρουν ότι οι ερευνητές επιλέγουν τη συλλογική, όταν αναλύουν φαινόμενα ή ζητήματα σε δύο ή και περισσότερα κράτη με σκοπό να συγκρίνουν τη μορφή που αυτά λαμβάνουν σε διαφορετικές κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες. Στη συγκεκριμένη εργασία χρησιμοποιήθηκε η εργαλειακή μελέτη περίπτωσης με σκοπό την εμβάθυνση στο θέμα των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων στην Ελλάδα και πως επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει και να αναλύσει τις πτυχές και τους παράγοντες που απαρτίζουν το πλαίσιο των επενδύσεων σε μια χώρα που εξέρχεται της σοβαρότερης οικονομικής κρίσης των τελευταίων ετών.

Συλλογή υλικού

Μετά τον καθορισμό της μεθόδου προσέγγισης του θέματος είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί αναφορά και στον τρόπο συλλογής των απαραίτητων στοιχείων. Τα στοιχεία αυτά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, τα πρωτογενή και τα δευτερογενή δεδομένα. Η διαφορά των δύο είναι ότι τα πρωτογενή συλλέχθηκαν πρώτη φορά από τον ίδιο τον ερευνητή, ενώ τα δευτερογενή χρησιμοποιούνται σε μεταγενέστερη φάση από άλλους ερευνητές για διαφορετικούς σκοπούς. Η ανάλυση των μελετών περίπτωσης επιτυγχάνεται μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφία και την ερμηνεία δευτερογενούς υλικού. Η συλλογή των δεδομένων γίνεται μέσα από ποικίλες πηγές προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της ακρίβειας και της αξιοπιστίας της μελέτης. Ο συνδυασμός όλων των πηγών συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του θέματος. Στην προκειμένη περίπτωση, για τις ανάγκες αυτής της διπλωματικής, χρησιμοποιήθηκε δευτερογενές υλικό από το διαδίκτυο, τη διεθνή βιβλιογραφία και αρθρογραφία και από συγκεκριμένες βάσεις δεδομένων

διεθνούς κύρους, με στόχο την συλλογή αξιόπιστων στοιχείων-παρατηρήσεων και την εξαγωγή βάσιμων συμπερασμάτων.

4. Ανάλυση των ΑΞΕ στην Ελλάδα

Εισαγωγή

Σε συνέχεια της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, για τις ανάγκες του θέματος, είναι απαραίτητο, η έρευνα να εστιάσει στα ειδικά χαρακτηριστικά της μελέτης περίπτωσης, καθώς όπως προαναφέρθηκε, αυτά είναι που διαφοροποιούν τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην εκάστοτε χώρα. Για να το λόγο αυτό, στο τέταρτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί και θα αναλυθεί η μελέτη περίπτωση της Ελλάδας. Τις τελευταίες δεκαετίες οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (FDI) από ακαδημαϊκούς και ερευνητές θεωρούνται μια σημαντική συνιστώσα της ανάπτυξης και πολλές χώρες προκειμένου να διευκολύνουν την προσέλκυσή τους έχουν λάβει μέτρα, όπως η άρση των φορολογικών περιορισμών και η θέσπιση οικονομικών κινήτρων. Η Ελλάδα έχει θεσπίσει κατά καιρούς διάφορα νομοθετήματα και έχει δώσει κίνητρα για να προσελκύσει ΑΞΕ, με στόχο την οικονομική υποστήριξη στρατηγικών, για τη χώρα, κλάδων δραστηριοτήτων, όπως τουρισμός, ενέργεια, και βιομηχανία (Metaxas & Kechagia, 2016). Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση της αναπτυξιακής πορείας της Ελλάδας σε συνάρτηση με την πορεία των εισαγόμενων επενδύσεων και την αλληλεπίδραση τους.

Το ακαδημαϊκό υπόβαθρο για τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην ελληνική οικονομία

Στην περίπτωση της Ελλάδας, σε μακροοικονομικό επίπεδο πραγματοποιήθηκε μια εμπειρική εργασία για το διάστημα 1976-2003 με θέμα τους προσδιοριστικούς παράγοντες προσέλκυσης ΑΞΕ στην Ελλάδα και τα αποτελέσματα αυτής έδειξαν ότι υπάρχει μακροχρόνια σχέση μεταξύ ΑΞΕ, δείκτη βιομηχανικής παραγωγής και πραγματικών επιτοκίων δανεισμού. Το αποτέλεσμα της μελέτης αναδεικνύει μια

αλληλεπίδραση μεταξύ παραγωγικότητας και ΑΞΕ και υπαινίσσεται ότι προκειμένου να διατηρείται ένας υψηλός ρυθμός ανάπτυξης για την ελληνική οικονομία απαραίτητη προϋπόθεση είναι η συγκράτηση του κόστους παραγωγής σε συνδυασμό με τα επιτόκια δανεισμού (Παπαναστασίου, et al., 2008).

Οι (Dritsaki, et al., 2004) εξέτασαν την επίδραση των ΑΞΕ στην ελληνική οικονομία κατά τη διάρκεια της περιόδου 1960-2002 και κατέληξαν στο ότι οι ΑΞΕ επηρεάζουν θετικά την οικονομική ανάπτυξη, αποδίδοντας το συμπέρασμα τους στη βελτίωση της παραγωγικότητας των εργαζομένων και της διάχυσης της τεχνολογίας. Από την άλλη, οι (Stamatiou & Dritsakis, 2019) εξετάζοντας, εμπειρικά, τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας, λαμβάνοντας υπόψιν και πρόσθετους παράγοντες σε σύγκριση με την προηγούμενη μελέτη, όπως το δείκτη ανεργίας για την περίοδο 1970-2017, επισημαίνουν την ανάγκη λήψης ισορροπημένων νομοθετικών μέτρων για την εξασφάλιση ενός σταθερά ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος. Σε υποστήριξη των προαναφερθέντων, στην μελέτη τους οι (Barríos, et al., 2004) συμπεραίνουν ότι δεν υπάρχουν πειστικά στοιχεία για τη διάχυση των ΑΞΕ στην οικονομία της Ελλάδας. Αυτό συμβαίνει για τρεις λόγους, πρώτον, λόγω του μεγέθους των εγχώριων επιχειρήσεων, οι μεγαλύτερες σε σχέση με τις μικρότερες έχουν χαμηλότερη απόκριση σε προσεγγίσεις ξένων επενδυτών, δεύτερον, λόγω μιας ξενόφοβης αντίληψης να ανήκει η πλειοψηφία των εγχώριων επιχειρήσεων σε αλλοδαπούς διαχειριστές μέσω της απόκτησης μέρους μετοχικού κεφαλαίου ή της ολότητας αυτών, και τρίτον λόγω του ενδιαφέροντος των ΑΞΕ για πιο παραδοσιακούς και μη τεχνολογικά εξελιγμένους κλάδους, όπου μπορεί να κρύβονται αυξημένα περιθώρια κέρδους.

Ιστορική αναδρομή των ΑΞΕ στην Ελλάδα με νομοθετικές αναφορές

Οι πρώτες αναφορές εισροών ΑΞΕ μετά το 1950

Ιστορικά, η προσπάθεια της Ελλάδας να προσελκύσει επενδύσεις εντοπίζεται στις αρχές του 1950, μετά από δύο παγκοσμίους και ένα εμφύλιο πόλεμο, και χαρακτηρίζεται από την ανοικοδόμηση της οικονομίας μέσω της ανάπτυξης των κλάδων της βιομηχανίας της. Ξεκίνησε με τη θέσπιση του Νόμου 2687/1953, ο οποίος προσέφερε, κυρίως, φορολογικά, κίνητρα (όπως απαλλαγή από φόρους και δασμούς για την εισαγωγή εξοπλισμού, πρώτων

υλών για δέκα χρόνια) καθώς και προστασία των επιχειρηματικών κεφαλαίων που εισέρχονταν από το εξωτερικό. Οι συγκεκριμένες αλλαγές σε συνάρτηση με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οδήγησαν σε αύξηση των ΑΞΕ μεταξύ του 1955 και του 1980. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, ο ρυθμός αύξησης των εισροών των ΑΞΕ έφτασε στο 22% από 19% που ήταν στη δεκαετία του 1960 (Zairis, 2016). Οι περισσότερες επενδύσεις πραγματοποιήθηκαν στους κλάδους των μετάλλων, χημικών και μεταφορών (Bitzenis, et al., 2007). Προς τα τέλη του 1970, ο αριθμοδείκτης ΑΞΕ προς ΑΕΠ βρισκόταν ανάμεσα στους τρεις υψηλότερους των χωρών του ΟΟΣΑ.

Πίνακας 2 Κλαδική κατανομή ΑΞΕ στην ελληνική μεταποίηση 1954-1981 (ως ποσοστό % του συνόλου)

Χρονική περίοδος	1954-1981	1954-1962	1963-1973	1974-1981
Τρόφιμα	2,9	1,62	0,86	4,45
Ποτά	2,73	0,17	1,01	4,08
Καπνός	0,4	3,44	0,43	0,09
Υφαντουργικά	3,22	3,33	2,93	3,42
Ενδύματα-Υποδήματα	0,47	0,26	0,38	0,55
Ξύλο-Φελλός	0,62	1,24	0,82	0,42
Έπιπλα	0,04	-	0,06	0,02
Χαρτί	1,3	7,82	1,12	0,7
Εκτυπώσεις-Εκδόσεις	0,02	0,14	0,02	-
Δέρμα	0,04	-	0,06	0,03
Ελαστικά-Πλαστικά	2,32	8,16	3,78	1,1
Χημικά	11,47	9,86	22,01	4,38
Πετρέλαιο	31,85	17,51	21,54	40,43
Μη μεταλλικά ορυκτά	3,06	2,65	5,02	1,64
Βασικά μέταλλα	22,75	13,9	23,74	22,9
Μεταλλικά προϊόντα	1,94	1,88	1,6	2,1
Μηχανές	0,36	0,18	0,36	0,38
Ηλεκτρικές μηχανές	6,89	3,39	6,91	6,92
Μεταφορικά μέσα	7,39	24,4	6,99	6,24
Διάφορα	0,16	0,02	0,23	0,12
Σύνολο Μεταποίησης	100	100	100	100

Πηγή: (Κυρκιλής, 2010), σελ. 230

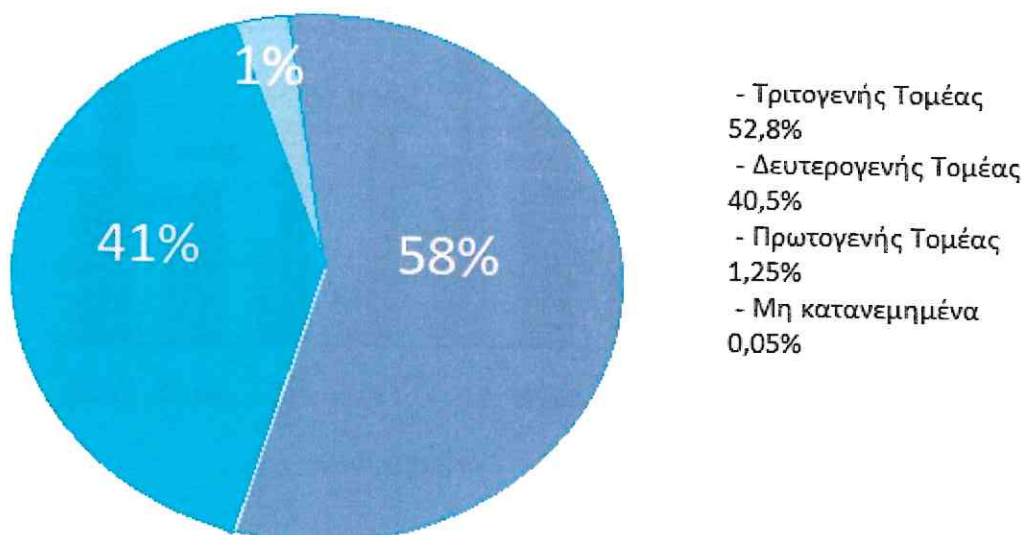
Η εξέλιξη των εισερχόμενων ΑΞΕ μετά το 1980

Μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το 1981, παρατηρήθηκε μια μετατόπιση του ενδιαφέροντος των ΑΞΕ προς κλάδους όπως ηλεκτρονικές συσκευές, υφαντουργία, ποτά και τρόφιμα (βλ. Πίνακα 2). Στις δεκαετίες του 1980 και 1990, παρατηρείται αύξηση των οικονομικών ροών σε παγκόσμια κλίμακα αλλά στασιμότητα στις εισροές των ΑΞΕ στη χώρας μας. Αυτό συνέβη λόγω της έντασης του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης αλλά και της εμφάνισης νέων αγορών, όπως των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και της Ασίας. Να σημειωθεί ότι μεταξύ 1983 και 1992, η αξία των εισροών των ΑΞΕ αυξάνεται, παρόλα αυτά, συγκριτικά με το ποσοστό της μέσης ετήσιας εισροής ΑΞΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση μειώνεται αισθητά. Μέχρι τα τέλη του 2000, η αξία των εισροών ΑΞΕ στην Ελλάδα σταθεροποιείται πάνω από το 1 δις δολάρια. Οι κυβερνώντες εκείνης της περιόδου, σε μία προσπάθεια απλοποίησης διαδικασιών και αύξησης της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας βελτίωσαν το νομοθετικό πλαίσιο με το Νόμο 2601/1998 προσφέροντας ακόμα περισσότερα κίνητρα για εισροή ΑΞΕ (Filippaios, 2006). Εν των μεταξύ, λόγω ορισμένων μακροοικονομικών δεικτών, όπως των αυξημένων τιμών των προϊόντων, των υψηλών μισθών, και του αυξημένου ΑΕΠ, οι (Κοκκίνου & Psycharis, 2004) επισημαίνουν την κακή εικόνα της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με τους (Κοτταρίδη & Γιακούλας, 2013), παρατηρείται, επίσης, μία στροφή των ΑΞΕ προς τον κλάδο των υπηρεσιών, όπως εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός και αυξάνεται, επίσης, ο αριθμός των εξαγορών επιχειρήσεων σε αντίθεση με την ίδρυση νέων (Greenfield Investment).

Οι εισροές ΑΞΕ μετά το 2000

Οι δύο δεκαετίες που ακολούθησαν, χαρακτηρίζονται από την προσπάθεια της χώρας για διαμόρφωση ενός ευνοϊκού επενδυτικού περιβάλλοντος για την προσέλκυση κεφαλαίων. Η είσοδος της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε.), η υιοθέτηση του ευρώ, η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, και η άνοδος των διεθνών κεφαλαιουχικών

ρών, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των εισροών ΑΞΕ στη χώρα μας. Μετά το 2004, η ελληνική κυβέρνηση υλοποίησε κάποιες μεταρρυθμίσεις στον κλάδο των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας. Αρκετές εμπειρικές μελέτες (Apergis & Katrakyliadis, 1998), (Pantelidis & Νίκορουλος, 2008), (Psycharis & Kokkinou, 2004) δείχνουν ότι η Ελλάδα είχε αρκετά μειονεκτήματα όσον αφορά στην προσέλκυση ΑΞΕ όπως μειωμένη μακροοικονομική σταθερότητα και υψηλή φορολογία. Η μελέτη των (Bitzenis, et al., 2007) με ένα ερωτηματολόγιο προς πολυεθνικές επιχειρήσεις που είχαν επενδύσει στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1995-2003 υποστήριζε την άποψη ότι η Ελλάδα πληροί τα κριτήρια μεγέθους αγοράς, αποτελεσματικότητας και πόρων. Παρόλο που οι κεφαλαιουχικές ροές κινούνταν ελεύθερα προς στη χώρα με τάση προς τον τριτογενή τομέα (βλ. Διάγραμμα 1), υπήρχαν ορισμένοι περιορισμοί σχετικά με αγοροπωλησίες γης και νησιών σε παραμεθόρια χωρικά ύδατα, καθώς και με συγκεκριμένους κλάδους δραστηριότητας, όπως Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, ναυτιλιακά και εξορύξεις. Η τελευταία αναπροσαρμογή του νομοθετικού πλαισίου, με το Νόμο 4146/2013 είχε ως στόχο την αύξηση της κυκλοφορίας κεφαλαίων στην αγορά υποδοχής, την επιτάχυνση των επενδυτικών διαδικασιών και την εξασφάλιση διαφάνειας σε όλα τα στάδια μιας επένδυσης (Zairis, 2016).

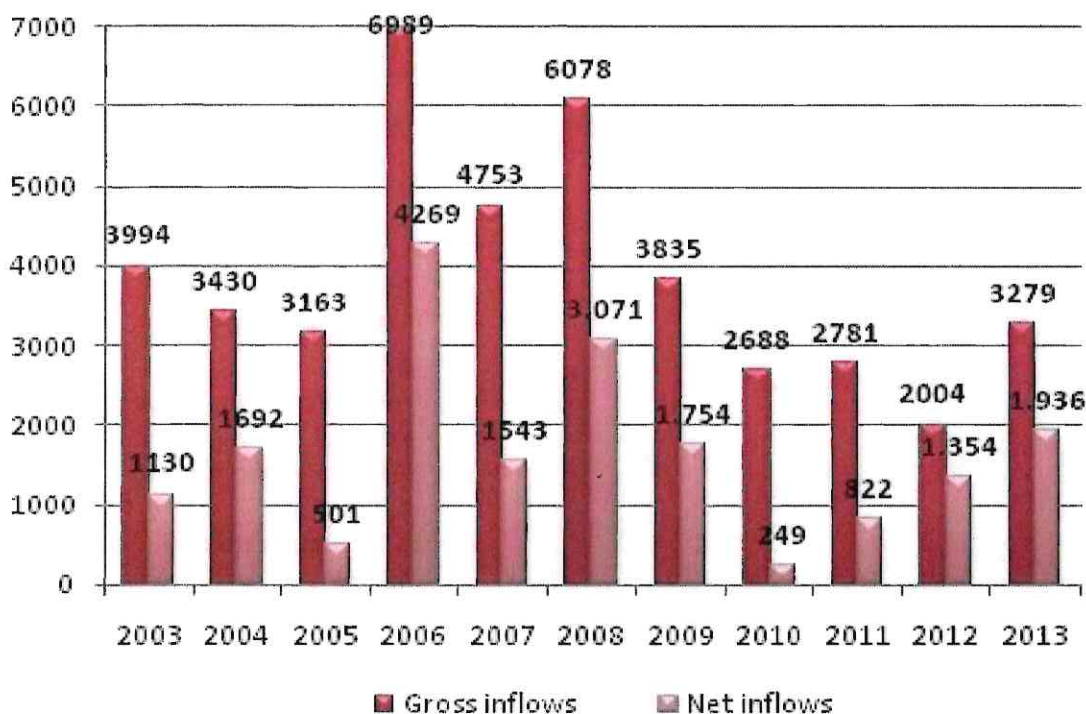

Διάγραμμα 1 ΑΞΕ ανά τομέα παραγωγικής δραστηριότητας στην Ελλάδα 2001-2008

Πηγή: (Τράπεζα της Ελλάδος, 2009)

Οι προκλήσεις της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2010

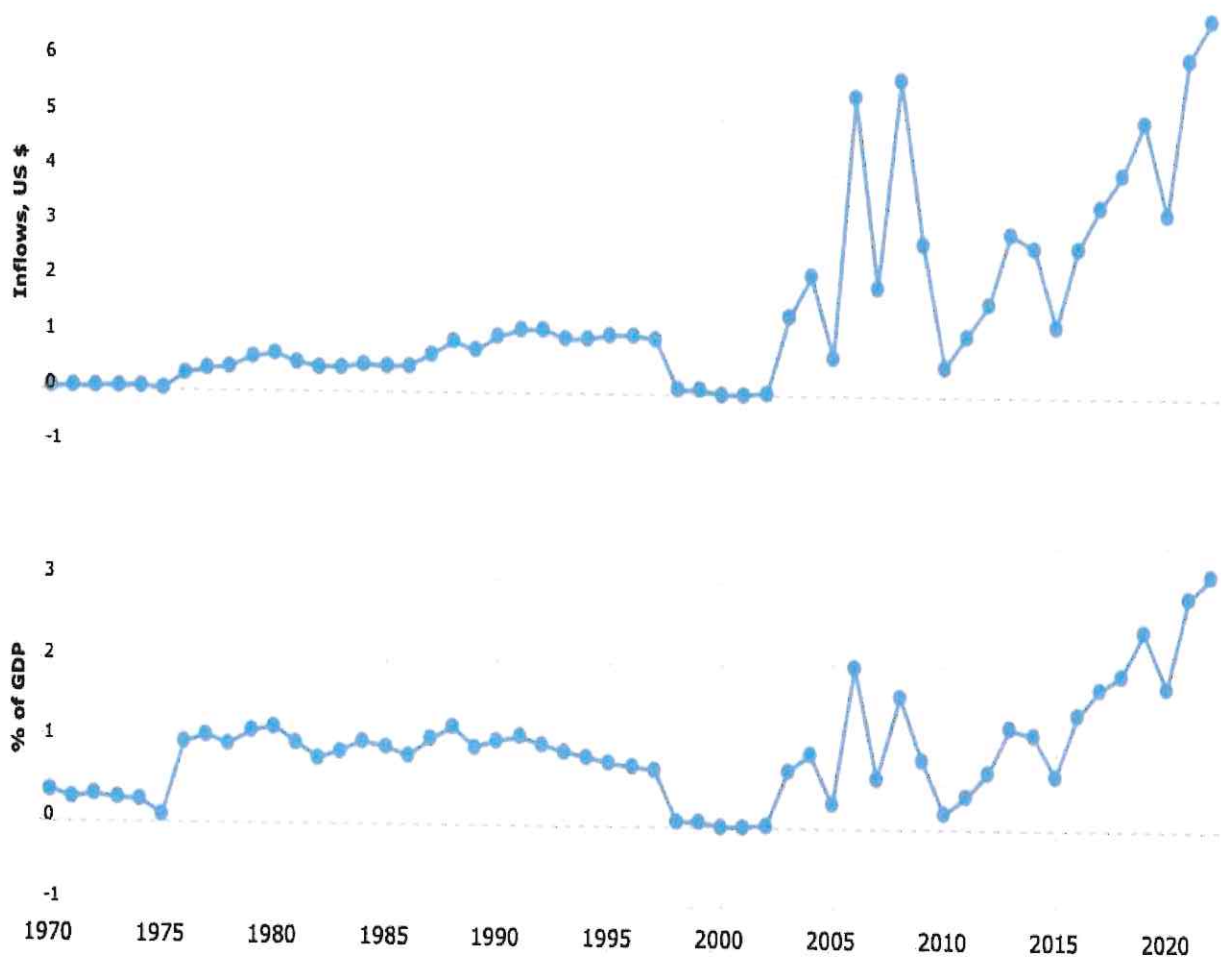
Ενώ στα δεδομένα των εισροών μέχρι το 2008 αποτυπωνόταν μια αυξητική τάση, η οικονομία δεν μπόρεσε να διατηρήσει τα συγκεκριμένα επίπεδα λόγω της επερχόμενης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Η Ελλάδα αντιμετώπισε σοβαρές προκλήσεις κατά τη διάρκεια της κρίσης του 2010 με αποτέλεσμα την παρατεταμένη εσωστρέφεια των επιχειρήσεων και την οικονομική αστάθεια (Alfaro, et al., 2004). Την περίοδο 2008-2009, το θετικό κλίμα για την Ελλάδα άλλαξε ρότα όταν το απόθεμα των ΑΞΕ μειώθηκε κατά 48,5% (βλ. Διάγραμμα 2) σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό μείωσης στην Ευρωζώνη, το οποίο έφτασε μόλις στο 3% και βρέθηκε σε πλήρη αντίθεση με την παγκόσμια τάση, όπου το απόθεμα των ΑΞΕ αυξήθηκε κατά 14,2% (Κοτταρίδη & Γιακούλας, 2013).

Διάγραμμα 2 Εισροές ΑΞΕ την περίοδο 2003-2013 σε εκατ. ευρώ

Πηγή: (Enterprise Greece, 2023)

Η κρίση επηρέασε την κατεύθυνση επενδύσεων προς τη χώρα, την διακύμανση του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα 3) και πολλούς κλάδους δραστηριοτήτων της ελληνικής οικονομίας (Arghyrou & Krontonikas, 2012). Ο (Κυρκλής, 2010) αναφέρει ότι η αύξηση των ΑΞΕ των προηγούμενων ετών ήταν παροδική, άνευ ουσιαστικού αντίκτυπου στην πραγματική οικονομία, και κυρίως αποτέλεσμα συγκυριακών αιτιών, όπως ιδιωτικοποίησης τοπικών επιχειρήσεων εκ των οποίων αρκετές δημόσιες, γεγονός το οποίο δεν αντανάκλασε μια υγιή και απτή οικονομική ανάπτυξη. Από τα αριθμητικά δεδομένα εκείνης της δεκαετίας, προκύπτει ότι μόλις το 1% των συνολικών εισροών ΑΞΕ, 194 εκατομμύρια αντιστοιχούσαν σε ΑΞΕ τύπου Greenfield Investment, δηλαδή για την ίδρυση νέου υποκαταστήματος στη χώρα.

Διάγραμμα 3 Ελλάδα, ΑΞΕ σε συνάρτηση με ΑΕΠ από το 1970-2022 (σε αμερ. δολάριο)

Πηγή: (World Bank, 2023)

Διαφαίνεται ότι η πορεία των αυξημένων ροών ΑΞΕ στη χώρας ήταν κάτω των δυνατοτήτων της, παρ' όλες τις προαναφερθείσες προσπάθειες για ευνοϊκότερους όρους επενδύσεων προς ξένες επιχειρήσεις από κρατικές πρωτοβουλίες. Σε όρους βελτίωσης της οικονομικής ανάπτυξης, η Ελλάδα δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων και παρόλες τις νομοθετικές παρεμβάσεις κατά τη διάρκεια των ετών, η οικονομία της δεν έγινε ούτε πιο ελκυστική ούτε πιο ανταγωνιστική (Pantelidis, et al., 2011). Επί πρόσθετα, οι (Georgoroulos & Preusse, 2006), στην έρευνα τους καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η χώρα δεν επωφελήθηκε από την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς δεν αναδείχθηκε ως μια παραγωγική βάση για πολυεθνικές επιχειρήσεις. Το αρνητικό αυτό αποτέλεσμα αποδόθηκε, κυρίως, σε γραφειοκρατικά εμπόδια, αναποτελεσματική δημόσια διακυβέρνηση, υψηλή φορολογία, έλλειψη υποδομών, απουσία επενδυτικών κινήτρων (Leitao, 2010) (Pantelidis, et al., 2011).

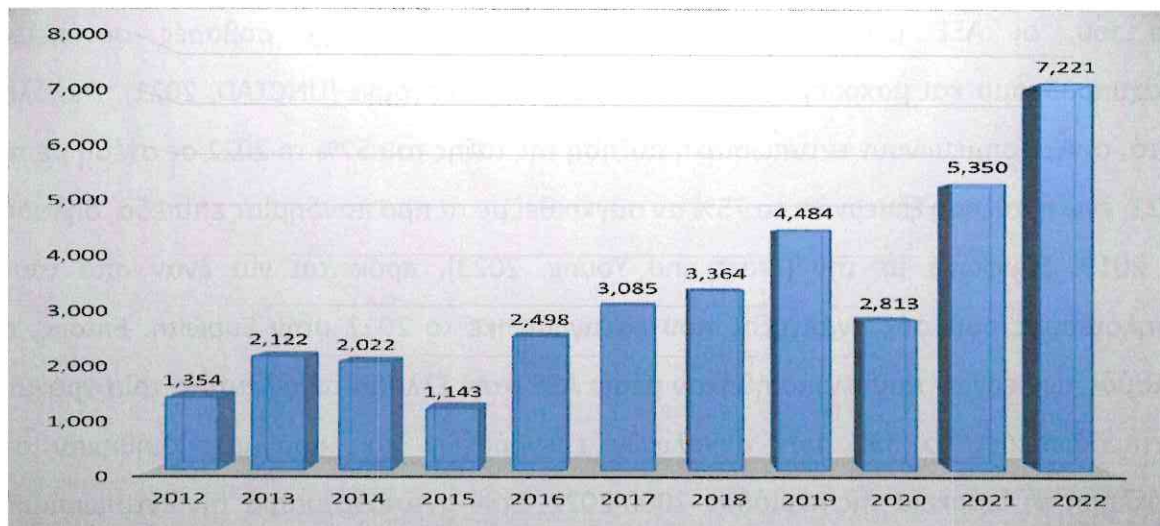
Η Ελλάδα σε αριθμούς ΑΞΕ την τελευταία δεκαετία

Η Ελλάδα από το 2010 βρέθηκε κάτω από τη συνεχή εποπτεία και το μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η χώρα μέχρι και το 2016 έλαβε μια πλειάδα δημοσιονομικών μέτρων με στόχο την αναπροσαρμογή στις απαιτήσεις των τριών μνημονίων και κατ' επέκταση την εξυγίανση της οικονομίας. Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω βιβλιογραφία, και στηρίζοντας το επιχειρήμα ότι οι ΑΞΕ μπορούν να επηρεάσουν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και ότι αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο ανάκαμψης της οικονομίας παρέχοντας πρόσθετα δημόσια έσοδα, μείωση της ανεργίας και εισαγωγή τεχνολογίας παρουσιάζεται η πορεία των ΑΞΕ την τελευταία δεκαετία. Σύμφωνα με το Διάγραμμα 4, παρατηρείται μια σταδιακή ανοδική τάση της εισροής των ΑΞΕ στη χώρα μας – με εξαίρεση το 2015 όπου εφαρμόστηκαν οι κεφαλαιουχικοί έλεγχοι, – ξεπερνώντας τα επίπεδα ρεκόρ του 2006 και τα οποία επιβεβαιώνουν την ανοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας.

Το ξέσπασμα της πανδημίας COVID-19 το 2020, είχε πρωτοφανείς συνέπειες για όλη την παγκόσμια αγορά. Καθώς οι χώρες υπέβαλαν περιοριστικά μέτρα για την καταπολέμηση

του ιού, οι ΑΞΕ μειώθηκαν σημαντικά γεγονός που είχε σοβαρές συνέπειες βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα στην ελληνική οικονομία (UNCTAD, 2021). Παρόλα αυτά, οι ΑΞΕ σημειώνουν εντυπωσιακή αύξηση της τάξης του 57% το 2022 σε σχέση με το 2021, ενώ η αύξηση ξεπερνάει το 75% αν συγκριθεί με τα προ πανδημίας επίπεδα, δηλαδή το 2019. Σύμφωνα με την (Ernst and Young, 2023), πρόκειται για έναν από τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης που καταγράφηκε το 2022 στην Ευρώπη. Επίσης, ο αριθμός των έργων που υλοποιήθηκαν μέσω ΑΞΕ στην Ελλάδα τα τελευταία τρία χρόνια, αντιπροσωπεύει το 35% των συνολικών επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν σε ολόκληρη τη διάρκεια της περιόδου 2000-2022. Στον αντίποδα, παρά την εντυπωσιακή αύξηση, οι ΑΞΕ που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν μόλις το 0,79% των συνολικών επενδύσεων στην Ευρώπη. Καθίσταται σαφές ότι για να μπορέσει η χώρα να καλύψει το επενδυτικό κενό των δύο τελευταίων δεκαετιών, θα πρέπει να διατηρηθεί ο σημερινός ρυθμός ανάπτυξης ή και να ενταθεί τα επόμενα χρόνια. Είναι, επίσης, ξεκάθαρο από το Διάγραμμα 3 ότι, οι εισροές των ΑΞΕ επηρεάζουν το ρυθμό ανάπτυξης της χώρας, καθώς οι δείκτες των ΑΞΕ και του ΑΕΠ, κατά τη διάρκεια των τελευταίων σαράντα ετών ακολουθούν μια παρεμφερή πορεία.

Το παραπάνω συμπέρασμα ενισχύεται από την έρευνα της (Ernst and Young, 2023), η οποία αποκαλύπτει μια συνεχή βελτίωση στη σύνθεση των επενδύσεων με μια αναδιάρθρωση προς διαφορετικούς κλάδους δραστηριοτήτων από τους παραδοσιακούς. Ένα μερίδιο αυτών κατευθύνεται, πλέον προς δραστηριότητες έντασης γνώσης με υψηλή προστιθέμενη αξία, όπως ανάπτυξη λογισμικού και υπηρεσιών πληροφορικής, το οποίο σηματοδοτεί την έναρξη για το μετασχηματισμό του παραγωγικού μοντέλου της χώρας.

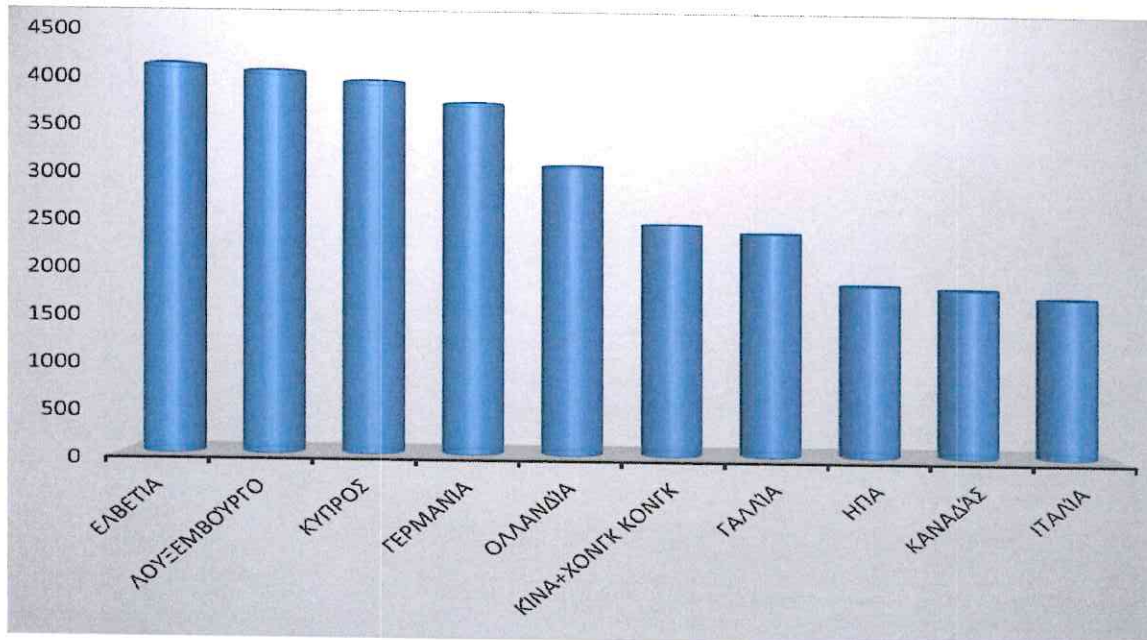

Διάγραμμα 4 Οι καθαρές εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2012-2022 (σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: (Bank of Greece, 2023), Επεξεργασία (Enterprise Greece, 2023), Προσωρινά στοιχεία

Σε συνέχεια της παρουσίασης ορισμένων αριθμητικών δεδομένων για την ολοκλήρωση του συνολικού πλαισίου εφαρμογής επενδυτικών μοντέλων όπως οι ΑΞΕ σημειώνεται ότι η επενδυτική δραστηριότητα στην Ελλάδα προέρχεται κατά κύριο λόγο από εταιρείες αγορών, όπως της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις 10 πρώτες χώρες με τη μεγαλύτερη αξία των καθαρών εισροών ΑΞΕ, οι έξι είναι χώρες της Ε.Ε όπως το Λουξεμβούργο και η Κύπρος, με τη Γερμανία και την Ολλανδία να ακολουθούν (βλ. Διάγραμμα 5). Στην πρώτη δεκάδα των χωρών που επενδύουν στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία ανήκουν και χώρες εκτός ΕΕ, όπως η Ελβετία, η Κίνα με το Χονγκ Κονγκ, οι ΗΠΑ και ο Καναδάς, με τις χώρες αυτές να αυξάνουν σημαντικά την επενδυτική τους παρουσία τα τελευταία έτη (Bank of Greece, 2023). Οι πιο σημαντικές επενδύσεις που είχαμε από εταιρείες της Κίνας στην Ελλάδα ήταν:

- Η επένδυση της COSCO στο λιμάνι του Πειραιά
- Η κινεζική Fosum που έχει αποκτήσει το 13,8% της ελληνικής Folli Follie
- Η κινεζική εταιρεία ΖΤΕ που δημιούργησε διαμετακομιστικό κέντρο στον Πειραιά για τα προϊόντα της
- Το νέο πιλοτικό κέντρο διανομής από την Huawei στον Πειραιά

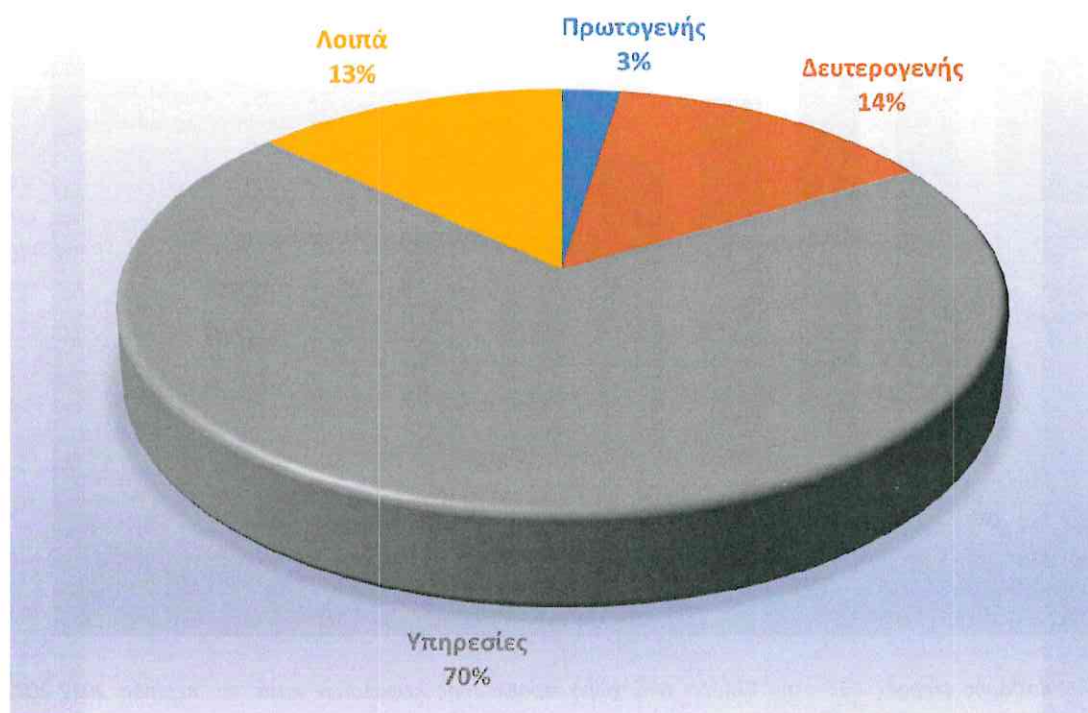

Διάγραμμα 5 Καθαρές εισροές ΑΞΕ στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων κατά την περίοδο 2012-2022 (αθροιστικά σε εκατομμύρια ευρώ, 10 πρώτες χώρες)

Πηγή: (Bank of Greece, 2023), Επεξεργασία (Enterprise Greece, 2023), Προσωρινά στοιχεία

Οι καθαρές εισροές ΑΞΕ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα επικεντρώνονται τα τελευταία έτη κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα και ακολουθεί με σημαντική διαφορά ο δευτερογενής τομέας. Μια τάση η οποία είχε ξεκινήσει από τη δεκαετία του 1990, όπως διαφαίνεται και από το Διάγραμμα 1. Αντίστοιχη διάρθρωση ΑΞΕ εμφανίζει η πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών του δυτικού κόσμου.

Το ποσοστό του δευτερογενούς τομέα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τις δυνατότητες της χώρας, γεγονός που υποδεικνύει σημαντικά επενδυτικά περιθώρια. Το ίδιο ισχύει και για τον πρωτογενή τομέα, με πολύ μικρά ποσοστά ΑΞΕ, σε μια χώρα όπως η Ελλάδα με αισθητά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στον κλάδο αυτό. Σημειώνεται ότι για μια περίοδο 11 ετών, από το 2012 έως το 2022, οι καθαρές εισροές ΑΞΕ στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα ανήλθαν σε μόλις 5,8 δις ευρώ σε σύνολο 35,5 δις ευρώ (βλ. Διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6 Καθαρές εισροές ΞΑΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2012-2022 (σε ποσοστό %)

Πηγή: (Bank of Greece, 2023), Επεξεργασία (Enterprise Greece, 2023), Προσωρινά στοιχεία

Ο αντίκτυπος των ΑΞΕ στην ελληνική οικονομία

Όπως έχει αναλυθεί παραπάνω, οι ΑΞΕ μπορούν να συμβάλουν και να τονώσουν την ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας υποδοχής με ποικίλους τρόπους όπως της μεταφοράς κεφαλαίων, τεχνολογίας και πόρων (Hill, 2000). Οι ΑΞΕ έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να επηρεάσουν τη χώρα υποδοχής όπως μισθούς, παραγωγικότητα, εξαγωγές και τη μεγέθυνση και ανάπτυξη της οικονομίας (Blomström & Kokko, 1997).

Ξεκινώντας αντίστροφα, σύμφωνα με την έρευνα της (Ernst and Young, 2023), εν μέσω πρωτοφανών εξωγενών διαταραχών και διευρυμένης αβεβαιότητας, και μετά από πολυετή κρίση χρέους, η ελληνική οικονομία κατάφερε να σημειώσει σημαντική πρόοδο. Για παράδειγμα, τη διετία 2021 και 2022, οι εισροές των ΑΞΕ ενισχύθηκαν κατά 2,8% και 3,1% σε σχέση με το ΑΕΠ της χώρας και έναντι του 0,9% ο οποίος ήταν ο μέσος όρος για την περίοδο 2002-2018. Η πρόοδος αυτή που αντανακλά και την οικονομική μεγέθυνση της χώρας και οφείλεται σε μια σειρά μεταρρυθμίσεων, οι οποίες έλαβαν χώρα μετά το 2010 όπως μείωση εταιρικών συντελεστών από 29% σε 22% και φορολογία μερισμάτων από 15% σε 5%. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές συμβάλλουν άμεσα στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος και ωφελούν τους εξωστρεφείς κλάδους της οικονομίας, όπως τις

υπηρεσίες που αποτελούν και το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας. Εν συνεχεία, όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα της χώρας σε όρους μισθοδοτικού κόστους, η εικόνα έχει βελτιωθεί αισθητά από το 2010 και μετά αφού μηδενίστηκε η σωρευτική ανατίμηση που είχε καταγραφεί στους σχετικούς δείκτες τη δεκαετία 2000 έως 2009. Αυτή η βελτίωση οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις μεταρρυθμίσεις έλαβαν χώρα στο ευρύτερο πλαίσιο των εργασιακών καθώς και στην απελευθέρωση της αγοράς εργασίας. Να σημειωθεί ότι το ποσοστό ανεργίας έχει μειωθεί περίπου στα επίπεδα του 2010 και επίσης, από το 2009 καταγράφεται για πρώτη φορά αύξηση του εργατικού δυναμικού. Όσον αφορά την παραγωγικότητα, διαπιστώνεται από τη μελέτη του ΕΛΙΑΜΕΠ από τους (Ανυφαντάκη, et al., 2022), ότι όσο αυξάνονται οι εισροές ΑΞΕ σε μια χώρα τόσο αυξάνεται και ο δείκτης παραγωγικότητας καθώς υποστηρίζεται πως οι καλύτερα διοικούμενες επιχειρήσεις τείνουν να είναι και οι πιο παραγωγικές. Πλεονέκτημα σε αυτό το δεδομένο έχουν οι πολυεθνικές εταιρίες, των οποίων η πραγματική λειτουργία εξαρτάται από την κατάλληλη οργάνωση του ανθρώπινου δυναμικού. Στον αντίποδα, η κακή διαχείριση συνεπάγεται ανούσια και ανώφελη εκμετάλλευση του ανθρώπινου δυναμικού και ως αποτέλεσμα αδυναμία εκτίμησης πιθανών ωφελειών από την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, τεχνικών διαδικασιών και καινοτομίας. Η βιβλιογραφία επισημαίνει την αδυναμία των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, ειδικά των χωρών του Νότου να αξιοποιήσουν τις τεχνολογικές δυνατότητες που προσφέρονται και για το λόγο αυτό προκύπτει και ο χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης, ειδικά τις τελευταίες δύο δεκαετίες (Schivardi & Schmitz, 2020). Όσον αφορά την Ελλάδα, ένα καθολικό ποσοστό των εγχώριων επιχειρήσεων ανήκει στην κατηγορία των μικρών ή μικρομεσαίων, το οποίο σημαίνει και βάσει της βιβλιογραφίας, ότι οι ΑΞΕ δεν επηρεάζουν άμεσα το δείκτη παραγωγικότητας της χώρας.

Πίνακας 3 Βασικοί Οικονομικοί Δείκτες για την Ελλάδα 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 2015 (% μεταβολή)	1,7%	1,9%	-9,0%	8,4%	5,9%
ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές (% μεταβολή)	1,5%	2,1%	-9,8%	9,8%	14,5%

ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές (δισ ευρώ)	179,6	183,4	165,4	181,7	208,0
Πληθωρισμός (μέσος ετήσιος)	0,6%	0,3%	-1,2%	1,2%	9,6%
Παραγωγικότητα εργασίας	-3,6%	-0,1%	-7,0%	6,5%	10,9%
Ποσοστό ανεργίας (μέσο ετήσιο)	19,3%	17,3%	16,3%	14,7%	12,4%
Επενδύσεις (% ΑΕΠ)	11,1	10,7	12,0	13,3	n/a
Ιδιωτικός τομέας (% ΑΕΠ)	7,9	8,2	8,8	9,7	n/a
Γενική Κυβέρνηση (% ΑΕΠ)	3,2	2,5	3,1	3,6	n/a
Εξαγωγές αγαθών σε τρέχουσες τιμές (δισ ευρώ)	33,5	33,9	30,8	40,0	54,7
Εισαγωγές αγαθών σε τρέχουσες τιμές (δισ ευρώ)	54,1	55,7	48,9	65,5	93,0

Πηγή: (Enterprise Greece, 2023)

Συνοψίζοντας και λαμβάνοντας υπόψη και τον Πίνακα 3 παραπάνω, κατά το έτος 2022, η ελληνική οικονομία, παρά το δυσμενές διεθνές περιβάλλον, παρουσίασε ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 5,9% και παράλληλα με το ΑΕΠ αισθητή αύξηση σημειώθηκε και στο δείκτη των εξαγωγών, οι οποίες από τα 40 δισ ευρώ του 2021 εκτινάχθηκαν στα 54,7δισ. Ο ρυθμός ανάπτυξης οφείλεται κατά κύριο λόγο, στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, των επενδύσεων και του τουρισμού. Τα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης ως μέτρα αντιμετώπισης των συνεπειών της πανδημίας και της ενεργειακής κρίσης συνέβαλαν και αυτά με τη σειρά τους στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας και στην μείωση του ποσοστού της ανεργίας. Προβλέπεται στα επόμενα έτη, η οικονομία της χώρας να συνεχίσει να αναπτύσσεται σε υψηλότερο ρυθμό σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά σχετικά χαμηλότερο σε σχέση με το 2022, καθώς η κατανάλωση και οι επενδύσεις από την αξιοποίηση διαθέσιμων ευρωπαϊκών οικονομικών πόρων όπως του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, θα συνεχίσουν τη θετική τους επίδραση στην ανάπτυξη της χώρας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2023).

5. Συμπεράσματα

Τις τελευταίες δεκαετίες, ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις επιλέγουν την επέκτασή τους σε ένα άλλο σημείο του πλανήτη με ποικίλους τρόπους όπως μέσω της αγοράς μέρους μετοχικού κεφαλαίου ή και ολόκληρης εγχώριας επιχείρησης, του διασυνοριακού εμπορίου, της εγκατάστασης μέρους της παραγωγής τους ή και την εξολοκλήρου απόκτηση πάγιων εγκαταστάσεων σε μια χώρα υποδοχής. Για αυτή τη στρατηγική επέκταση λαμβάνουν, βέβαια, υπόψη μια σειρά παραγόντων, όπως τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά αυτής της χώρας, τα επενδυτικά κίνητρα υποδοχής επενδύσεων, το επιχειρηματικό και νομοθετικό περιβάλλον, τον επιχειρηματικό κίνδυνο, την παρούσα οικονομική κατάσταση, καθώς και το μέγεθος της αγοράς. Από τη στιγμή που η χρήση του συγκεκριμένου επενδυτικού εργαλείου διευρύνεται και αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου είναι απαραίτητο να εξεταστεί ο αντίκτυπος που αντανακλά αυτό στην οικονομία της χώρας υποδοχής.

Η συγκεκριμένη διπλωματική επιχειρεί να απαντήσει στο ερώτημα που τέθηκε κατά την εισαγωγή του θέματος αναφορικά με τον αντίκτυπο των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και εάν προκύπτει από θεωρητικές και εμπειρικές έρευνες σχέση μεταξύ ΑΞΕ και ανάπτυξης αυτής. Εντούτοις, η όλη προσέγγιση του ερωτήματος προσομοιάζει στην αναζήτηση του «ιερού δισκοπότηρου». Στις θεωρητικές μελέτες, ο ρόλος των ΑΞΕ εξηγεί ποικιλοτρόπως τα άμεσα και έμμεσα οφέλη αυτών στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, ενώ από τις εμπειρικές έρευνες δεν προκύπτει κάποιο ξεκάθαρο αποτέλεσμα για τα αποκτηθέντα πλεονεκτήματα μιας χώρας από εισροές ΑΞΕ. Στα πλεονεκτήματα που θεωρητικά αποκτούνται μέσω του συγκεκριμένου είδους επενδύσεων μπορούν να συμπεριληφθούν η εισροή κεφαλαίων, η εισαγωγή τεχνολογίας, η αύξηση των θέσεων εργασίας και η βελτίωση των συνθηκών εργασίας καθώς και το εμπόριο προϊόντων και υπηρεσιών. Για την ακρίβεια, το πιο κοινό αποτέλεσμα των εμπειρικών μελετών στο σύνολο τους είναι η μη ύπαρξη αντίκτυπου (Carbonell & Werner, 2018) ή ακόμα και αρνητικών επιπτώσεων από την εφαρμογή του εργαλείου των ΑΞΕ στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας (Baharumshah, et al., 2017).

Περιορισμοί στο ερευνητικό πεδίο

Η διαφοροποίηση αποτελεσμάτων συμβαίνει λόγω της ποικιλομορφίας των δειγμάτων που λαμβάνονται υπόψη, καθώς και των χρονικών περιόδων που επιλέγονται για την εκάστοτε μελέτη. Πρόσφατα, κάποιες μελέτες έδειξαν ότι δεν λαμβάνονται υπόψη όλες οι υπάρχουσες παράμετροι όταν εξετάζονται τα οφέλη των ΑΞΕ, το οποίο οδηγεί σε προκατειλημμένα συμπεράσματα για την επίδραση των ΑΞΕ στην ανάπτυξη. Πράγματι, η επίδραση των ΑΞΕ στην ανάπτυξη διαφαίνεται ως εξαρτώμενη από τα τοπικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε χώρας υποδοχής, οικονομικά και μη. Υποστηρίζεται ότι οι ΑΞΕ δύναται να επηρεάσουν θετικά την ανάπτυξη μιας χώρας όταν η ικανότητα απορρόφησης αυτών ξεπεράσει ορισμένα όρια. Παρόλα αυτά, και ορισμένες πρόσφατες μελέτες ανέδειξαν περιορισμούς και σε αυτή την άποψη (Pradhan, et al., 2019). Αυτό εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως φορολογικά κίνητρα που δίνει η εκάστοτε χώρα, το μέγεθος και το επίπεδο της αγοράς αυτής, το επίπεδο κατάρτισης και εξειδίκευσης των εργαζομένων, την ποιότητα των υποδομών καθώς και το επίπεδο και την ωριμότητα απορρόφησης των επενδυτικών κεφαλαίων στους διάφορους κλάδους επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στους οποίους κατευθύνονται αυτά.

Λαμβάνοντας υπόψη την υπάρχουσα βιβλιογραφία καθώς και στοιχεία όπως καταγεγραμμένα αποτελέσματα οικονομικών ροών στα ισοζύγια πληρωμών και στους λογαριασμούς τους Δημοσίου, διαφαίνεται μια προσπάθεια να συσχετιστούν οι ΑΞΕ με την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Παρόλα αυτά, αυτός ο τρόπος προσέγγισης, δεν θεωρείται ως μια ενδεδειγμένη μέθοδος καθώς δεν λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως η μέτρηση της απασχόλησης και της παραγωγής σε διαχρονικό επίπεδο. Αυτό ενισχύει την άποψη ότι τα αναπτυξιακά αποτελέσματα μιας έρευνας εξαρτώνται και από άλλους παράγοντες πέραν των ΑΞΕ (Liebscher, et al., 2007).

Η σημασία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Προκειμένου να γίνει αντιληπτή η σημαντικότητα των ΑΞΕ, πρέπει να σημειωθεί ότι οι ΑΞΕ δεν είναι η μοναδική πηγή κεφαλαίων και τεχνολογίας για μια χώρα. Υπάρχουν και άλλα επενδυτικά εργαλεία, όπως ο δανεισμός είτε από εγχώριες πηγές είτε από διεθνή χρηματοδοτικά ταμεία. Σε συνάρτηση και με τα προαναφερθέντα, αυτό που μπορεί να συμβεί σε οποιαδήποτε οικονομία παγκοσμίως, σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή, όπως στην περίπτωση της χώρας μας στην περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2010 είναι η μη ύπαρξη απαιτούμενων πόρων για την επαρκή στήριξη της εγχώριας οικονομίας και την κάλυψη των λειτουργικών αναγκών της. Με το δανεισμό η εκάστοτε χώρα αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου τον κίνδυνο αποπληρωμής αυτού, ενώ με τις ΑΞΕ ο κίνδυνος επιμερίζεται μεταξύ των επενδυτών και της χώρα υποδοχής. Αυτό σημαίνει ότι οι ΑΞΕ, ίσως είναι ο πιο οικονομικός τρόπος για τις φτωχότερες χώρες το πλανήτη να αποκτήσουν πρόσβαση σε νέα κεφάλαια και τεχνολογία (Bjorvatn, et al., 2002).

Προς μελλοντική έρευνα

Με την παρούσα διπλωματική εξετάστηκε μέσω της ανάλυσης δευτερογενών δεδομένων η σχέση μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και ο αντίκτυπος αυτών στη χώρα υποδοχής. Βάσει βιβλιογραφίας, οι ΑΞΕ θεωρούνται ως ένας ενδεδειγμένος τρόπος χρηματοδότησης, ειδικά, σε περιόδους ύφεσης. Θα μπορούσε, λοιπόν, σε επόμενη φάση να εξεταστεί, μέσω ενός πολυπαραγοντικού συστήματος, έτσι ώστε τα αποτελέσματα να καλύπτουν τα κριτήρια της επάρκειας και της αξιοπιστίας, οι παράγοντες για την προσέλκυση ΑΞΕ σε μία χώρα και η σημαντικότητά τους. Από την μελέτη αυτών θα μπορούσε μια χώρα να βελτιώσει τα ειδικά χαρακτηριστικά που ελκύουν τις ΑΞΕ με σκοπό την αποφυγή της ύφεσης και την στρέψη της προς μια τροχιά ανάπτυξης. Παρεμφερείς μελέτες θα μπορούσαν να δώσουν χρήσιμα δεδομένα, ειδικά, αν εφαρμοστεί σε πιο πρόσφατες χρονικές περιόδους, οι οποίες θα εμπεριέχουν μια ποικιλόμορφη διακύμανση δεικτών αν λάβουμε υπόψη μας την χρηματοπιστωτική κρίση του 2010 και την κρίση της πανδημίας το 2020. Μια τέτοια έρευνα θα μπορούσε να αναβαθμιστεί με την προσκόμιση συγκρίσιμων στοιχείων από διαφορετικά κράτη, θεωρώντας πως αυτά θα είχαν διαφορετική οπτική στην αντιμετώπιση των κρίσεων.

Εν κατακλείδι, οι ΑΞΕ ως ένα επενδυτικό εργαλείο στα χέρια πολυεθνικών επιχειρήσεων, θα μπορούσαν, υπό συνθήκες, να θεωρηθούν ως μια σημαντική συνιστώσα στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας υποδοχής, καθώς στους κλάδους επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που εμπλέκονται δημιουργούν κάποια προστιθέμενη αξία σε όλα τα τμήματα της οικονομικής αλυσίδας. Παρόλα αυτά, δεν συμμερίζονται όλοι οι ερευνητές την ίδια άποψη, πόσο μάλλον οι εμπειρικοί, οι οποίοι αποδεικνύουν ακόμα και μη ύπαρξη σχέσης ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης πόσο μάλλον αντίκτυπο σε αυτή. Λαμβάνοντας υπόψιν, τα στοιχεία της μελέτης περίπτωσης, σύμφωνα και με την έκθεση της (Ernst and Young, 2023), θα μπορούσε να διατυπωθεί πως υπάρχει μια αλληλεπίδραση μεταξύ ΑΞΕ και οικονομικής ανάπτυξης στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης. Ωστόσο, η συγκεκριμένη άποψη προϋποθέτει ενίσχυση των συνθηκών προσέλκυσης των ΑΞΕ και μεγέθυνση της αγοράς της χώρας υποδοχής, εν προκειμένω, συνέχιση του ρυθμού ανάπτυξης και διατήρηση της βελτιωμένης εικόνας. Όπως αναφέρεται και στην έκθεση της ΕΥ, προκειμένου η Ελλάδα να επεκτείνει το αποτύπωμα της στον παγκόσμιο επενδυτικό χάρτη, θα πρέπει να συνεχίσει να βελτιώνεται σε διάφορους τομείς όπως το φορολογικό περιβάλλον, η τεχνολογία και οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού. Παρόλα αυτά, σε συνάρτηση όλων των προηγούμενων και λαμβάνοντας υπόψη ολόκληρο το πλαίσιο επενδύσεων που αναλύθηκε παραπάνω, θα πρέπει να τεθεί προς περαιτέρω διερεύνηση το εάν είναι οι ΑΞΕ αυτές που προκαλούν θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας ή εάν οι εγχώριες κυβερνητικές προθέσεις για την βελτίωση των οικονομικών συνθηκών είναι αυτές που προκαλούν την προσέλκυση αυτών. Σε κάθε ενδεχόμενο, μπορεί να ειπωθεί ότι η συνεχής προσπάθεια βελτίωσης των οικονομικών δεικτών μιας χώρας, σωρευτικά, προκαλεί μια αλυσιδωτή αντίδραση θετικών αποτελεσμάτων.

Βιβλιογραφία

- Adams, S., 2009. Foreign Direct investment, domestic investment, and economic growth in Sub-Saharan Africa. *Journal of Policy Modeling*, 31(6), pp. 939-949.
- Adler, R. W., 2000. Strategic Investment Decision Appraisal Techniques: The Old and the New. *Business Horizons*, pp. 15-22.
- Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S. & Sayek, S., 2004. FDI and economic growth: the role of local financial markets. *Journal of International Economics*, 64(1), pp. 89-112.
- Apergis, N. & Katrakyidis, C., 1998. Does Inflation Uncertainty Matter in Foreign Direct Investment Decision? An Empirical Investigation for Greece, Spain, and Portugal. *International Review of Economics and Business*, Τόμος 45, pp. 729-744.
- Arghyrou, M. & Ktononikas, A., 2012. The EMU sovereign-debt crisis: Fundamentals, expectations and contagion. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 22(4), pp. 658-677.
- Baharumshah, A., Slesman, L. & Devadason, E., 2017. Types of foreign capital inflows and economic growth: new evidence on role of financial markets. *Journal of International Development*, 29(6), pp. 768-789.
- Balasubramanyam, V. N., Salisu, M. A. & Sapsford, D., 1999. Foreign Direct Investment is an Engine of Growth. *Journal of International Trade and Economic Development*, 8(1), pp. 27-40.
- Bank of Greece, 2023. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2022, Αθήνα : Enterprise Greece.
- Barrios, S., Dimelis, S., Louri, H. & Strobl, E., 2004. Efficiency spillovers from foreign direct investment in the EU periphery: A comparative study of Greece, Ireland, and Spain. *Review of World Economics*, 140(4), pp. 688-705.
- Barro, R. & Sala-i-Martin, X., 1995. *Economic Growth*. Cambridge: McGraw-Hill.
- Bassey, M., 1999. *Case Study research in educational settings*. 1st Edition επιμ. Philadelphia: Open University Press.

- Bengoa, M. & Sanchez-Robles, B., 2003. Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Growth: New Evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*.
- Berg, B., 2001. *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bitzenis, A., Tsitouras, A. & Vlachos, V., 2007. MOTIVES FOR FDI IN A SMALL EMU MEMBER STATE: THE CASE OF GREECE. *Journal of Economics and Business*, 10(2), pp. 11-42.
- Bjorvatn, K., Kind, H. J. & Nordås, H., 2002. The Role of FDI in Economic Development. *Nordic Journal of Political Economy*, Τόμος 28, pp. 109-126.
- Blomström, M. & Kokko, A., 1997. *The Impact of Foreign Investment on Host Countries: A Review of the Empirical Evidence*, s.l.: World Bank Policy Research Working Paper No. 1745.
- Blomstrom, M., Lipsey, R. E. & Zejan, M., 1992. *What explains developing country growth?*, s.l.: NBER Working Paper No 4132.
- Borensztein, E., De Gregorio, J. & Lee, J.-W., 1998. How does foreign direct investment affect economic growth?. *Journal of International Economics*, 45(1), pp. 115-135.
- Bouchoucha, N. & Ali, W., 2019. The impact of FDI on economic growth: evidence from Tunisia. *JOURNAL OF SMART ECONOMIC GROWTH*, Τόμος 4, pp. 23-46.
- Bryman, A., 2006. *Mixed methods: A four volume set*. Thousand Oaks:: Sage Publications.
- Cantwell, J. & Mudambi, R., 2005. MNE competence-creating subsidiary mandates. *Strategic Management Journal*, 26(12), pp. 1109-1128.
- Carbonell, J. B. & Werner, R., 2018. Does foreign direct investment generate economic growth? A new empirical approach applied to Spain. *Economic Geography*, 94(4), pp. 425-456.
- Carkovic, M. & Levine, R., 2002. Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?. *University of Minnesota Department of Business Finance*.

Case, J. & Light, G., 2011. Emerging methodologies in engineering education research. *Journal of Engineering Education*, 100(1), pp. 186-210.

Caves, R. E., 1971. International Corporations: The Industrial Economics of Foreign Investment. *Economica*, 38(149), pp. 1-27.

Choe, J. I., 2003. *Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth?*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://www.zbw.eu/econis-archiv/bitstream/11159/467478/1/EBP08570492X_0.pdf

[Πρόσβαση 22 August 2023].

Cobb, C. W. & Douglas, P. H., 1928. A theory of production. *The American Economic Review*, 18(1), pp. 139-165.

Creswell, J. W., 2015. *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. 3rd Edition επιμ. s.l.:Pearson Education Inc.

Da Jager, J., 2004. *Theses and Dissertations (University of Pretoria)*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://repository.up.ac.za/handle/2263/23183>

[Πρόσβαση 1 September 2023].

De Mello, L., 1999. Foreign direct investment – led growth: evidence from time series and panel data. *Oxford Economic Papers*, Τόμος 51, pp. 133-151.

Demekas, D. G., Horvath, B., Ribakova, E. & Wu, Y., 2007. Foreign direct investment in European transition economies-The role of policies. *Journal of Comparative Economics*, 35(2), pp. 369-386.

Desbordes, R. & Wei, S. J., 2014. The Effects of Financial Development on Foreign Direct Investment. *World Bank Policy Research Working Paper N.7065*.

Dicken, P., 2011. *Global Shift. Mapping the changing Contours of the World Economy*.. 6th Edition επιμ. New York: The Guilford Press.

Dixon, W. J. & Boswell, T., 1996. Dependency, disarticulation, and denominator effects: another look at foreign capital penetration. *American Journal of Sociology*, 102(2), pp. 543-562.

Dornean, A. & Oanea, D.-C., 2015. Impact of the economic crisis of FDI in central and Eastern Europe. *Review of Economics & Business Studies*, pp. 53-68.

Dritsaki, M., Dritsaki, C. & Adamopoulos, A., 2004. A Causal Relationship between Trade, Foreign Direct Investment and Economic Growth in Greece. *American Journal of Applied Sciences*, 1(3), pp. 230-235.

Dunning, J., 1981. Explaining the international direct investment position of countries: Towards a dynamic or developmental approach. *Review of World Economics (Weltwirtschaftliches Archiv)*, 117(1), pp. 30-64.

Dunning, J., 1992. Trade, Localization and Economic Activity and the Multinational Enterprise: A Search for an Eclectic Approach. Στο: J. Dunning, επιμ. *The United Nations library on transnational corporations- the theory of transnational corporation*. New York: Routledge, pp. 183-218.

Dunning, J. & Lundan, M., 2008. Institutions and the OLI paradigm of the multinational enterprise. *Asia Pacific Journal of Management*, Τόμος 25, pp. 573-593.

Elboiashi, H. A., 2011. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://theses.gla.ac.uk/3026/1/2011elboiashiphd.pdf>
[Πρόσβαση 22 August 2023].

Enterprise Greece, 2023. *Inflows of FDI in Greece during the period 2003-2013 (in million Euro)*. [Ηλεκτρονικό]
Available at:
https://www.enterprisegreece.gov.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1858&Itemid=641&lang=el
[Πρόσβαση 22 August 2023].

Ernst and Young, 2023. *EY Attractiveness Survey Ελλάδα*, Athens: EY.

Fadhil, M. A. & Almsafr, M. K., 2014. Foreign Direct Investment and Economic Growth Literature Review from 1994 to 2012. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* , Τόμος 129, pp. 206-213.

Farrell, R., 2008. *A Study of Strategic Themes in the Internationalisation of Japanese Industry. New Horizons in International Business series*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited.

Filippaios, F., 2006. The implications of the shift towards services in multinationals' activities: Evidence from the Greek case. *East-West Journal of Economics and Business* , 9(2), pp. 81-105.

Fotopoulos, G. & Louri, H., 2004. Firm Growth and FDI: Are Multinationals Stimulating Local Industrial Development?. *Journal of Industry, Competition and Trade*, Τόμος 4, pp. 163-189.

Georgopoulos, A. & Preusse, H., 2006. European integration and the dynamic process of investments and divestments of foreign TNCs in Greece. *European Business Review* , 18(1), pp. 50-59.

Gilpin, R., 2009. ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ. Η διεθνής οικονομική τάξη. s.l.:Εκδόσεις Ποιότητα.

Griffin, R. W. & Pustay, M. W., 2007. *International Business: A Managerial Perspective*. 5 επιμ. New Jersey: Pearson/Prentice Hall.

Hailu, Z., 2010. Impact of Foreign Direct Investment on Trade of African Countries. *International Journal of Economics and Finance*, 2(3), pp. 122-133.

Hantrais, L. & Mangen, S., 1996. *Cross-National Research Methods in the Social Sciences*. London: Pinter.

Held, D. & McGrew, A., 2003. *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*. Cambridge: Polity Press.

Herzer, D., Klasen, S. & Nowak-Lehmann D., F., 2008. In search of FDI-led growth in developing countries: The way forward. *Economic Modelling*, 25(5), pp. 793-810.

Hicks, J. R., 1932. Marginal productivity and the principle of variation. *Economica*, Τόμος 12, pp. 79-88.

Hill, C., 2000. *International Business - Competing in the Global Marketplace*, Washington: Irwin McGraw-Hil.

Hymer, S., 1960. *The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment*. Cambridge, MA: MIT Press.

Iamsiraroj, S. & Ulubasoglu, M. A., 2015. Foreign direct investment and economic growth: A real relationship or wishful thinking?. *Economic Modelling*, Τόμος 51, pp. 200-213.

Johanson, J. & Vahlne, J., 1977. The Internationalization Process of the Firm - A Model of Knowledge Development and Increasing Foreign Market. *Journal of International Business Studies*, pp. 23-32.

Johnson, A., 2006. The Effects of FDI Inflows on Host Country Economic Growth. *Working Paper Series in Economics and Institutions of Innovation 58*.

Kindleberger, C., 1969. *American Business aboard Six Lectures on Direct Investment*. s.l.:New Haven: Yale University Press.

Kokkinou, A. & Psycharis, I., 2004. *Foreign Direct Investments, Regional Incentives and Regional Attractiveness in Greece*. Porto, 44th European Congress of the Regional Science Association.

Krugman, P. & Obstfeld, M., 2008. *International economics: Theory and policy*. 8 επιμ. s.l.:Addison Wesley.

Kuhn, T., 1981. *Η Δομή των επιστημονικών επαναστάσεων (μτφρ. Γ. Γεωργακόπουλος και Β. Κάλφας)*. Θεσσαλονίκη: Σύγχρονα Θέματα.

Leitao, N. C., 2010. Localisation factors and Inward Foreign Direct Investment in Greece. *Theoretical and Applied Economics*, Τόμος 17, pp. 17-26.

Levine, R., 1997. Financial Development and Growth: Views and Agenda. *Journal of Economic Literature*, 35(2), pp. 688-726.

Liebscher, K., Christl, J., Mooslechner, P. & Ritzberger-Grünwald, D., 2007. *Foreign Direct Investment in Europe*. s.l.:Edward Elgar Publishing.

Lipsey, R., 2001. *Foreign Direct Investment and the Operation of Multinational Firms: Concepts, History and Data*, s.l.: NBER Working Paper No: 8665, National Bureau of Economic Research, Inc.,.

Mahembe, E. & Odhiambo, N., 2014. FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND ECONOMIC. *Journal of Governance and Regulation*, 3(2), pp. 64-71.

Mamingi, N. & Martin, K., 2018. Foreign direct investment and growth in developing countries: evidence from the countries of the Organisation of Eastern Caribbean States. *CEPAL Review N° 124*, pp. 80-98.

Metaxas, T. & Kechagia, P., 2016. FDI in Central Asia: The case of Uzbekistan. *Applied Econometrics and International Development*, 16(1), pp. 63-76.

Meyer, K. E. & Sinani, E., 2009. When and where does foreign direct investment generate positive spillovers? A meta-analysis.. *Journal of International Business Studies*, 40(7), pp. 1075-1094.

Michael, B., 2003. Theorising the Politics of Globalisation: A Critique of Held et al.'s "Transformationalism". *Journal of Economic and Social Research*, 5(1).

Moosa, I. A., 2002. *Foreign Direct Investment. Theory, Evidence and Practice*. 1 επιμ. London: Palgrave Macmillan London.

Moran, T., 1978. Multinational corporations and dependency: a dialogue for dependentistas and non-dependentistas. *International Organization*, 32(1), pp. 79-100.

Nair-Reichert, U. & Weinhold, D., 2001. Causality tests for cross-country panels: A new look at FDI and economic growth in developing countries. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 63(2), pp. 153-171.

Newman, I. & Benz, C., 1998. *Qualitative-Quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*. s.l.:Southern Illinois University Press.

O'Brien, R. & Williams, M., 2011. *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία. Εξέλιξη και δυναμικές.* Αθήνα: Παπαζήση.

OECD, 2002. *Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs*, Paris: s.n.

OECD, 2009. *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, s.l.: s.n.

Olofsdotter, K., 1998. Foreign direct investment, country capabilities and economic growth. *Weltwirtschaftliches Archiv.*, 134(3), pp. 534-547.

Osterhammel, J. & Petersson, N. P., 2013. Οι διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης. Στο: *Ιστορία της παγκοσμιοποίησης*. s.l.:s.n.

Oviatt, B. & McDougall, P., 1997. Challenges for Internationalization Process Theory: The case of international new Ventures. *Management International Review. Management International Review*, pp. 85-99.

Pantelidis, P., Kyrkilis, D. & Nikolopoulos, E., 2011. *Inward Greek FDI and Location Advantages*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1926713
[Πρόσβαση 3 08 2023].

Pantelidis, P. & Nikopoulos, E., 2008. FDI attractiveness in Greece. *International Advances Economic Research*, Τόμος 14, pp. 90-100.

Pradhan, R., Arvin, M. & Hall, J., 2019. The nexus between economic growth, stock market depth, trade openness, and foreign direct investment: the case of ASEAN countries. *The Singapore Economic Review*, 64(3), pp. 461-493.

Psycharis, Y. & Kokkinou, A., 2004. *Foreign Direct Investment Regional Incentives and Regional Attractiveness in Greece*. Portugal: University of Porto, European Regional Science Association (ERSA).

Ram, R. & Zhang, K. H., 2002. Foreign Direct Investment and economic growth: Evidence from cross country data for the 1990s. *Economic Development and Cultural Change*, 51(1), pp. 205-215.

Romer, P. M., 1990. Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98(5), pp. 71-102.

Rugman, A. & Verbeke, A., 2008. A New Perspective and the Regional and Global Strategies of Multinational Services Firms. *Management International Review*, Τόμος 48, pp. 37-411.

Sahin, S. & Ege, I., 2015. *Financial Development and FDI in Greece and Neighbouring Countries: A Panel Data Analysis*. Kazan, Russia, Procedia Economics and Finance.

Schivardi, F. & Schmitz, T., 2020. The IT revolution and southern Europe's two lost decades. *Journal of the European Economic Association*, 18(5), pp. 2441-2486.

Schneider, F. & Frey, B., 1985. Economic and political determinants of foreign direct investment. *World Development*, 13(2), pp. 161-175.

Smelser, N. & Baltes, P., 2001. *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. 1st επιμ. New York: Elsevier.

Smith, A., 1999. *Έρευνα για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών*. 2 επιμ. Αθήνα: Παπαζήσης.

Solow, R. M., 1956. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), pp. 65-94.

Stake, R., 1995. *The art of case study research*. London: Sage.

Stamatiou, P. & Dritsakis, N., 2019. The Effects of FDI on Greek Economy: An Empirical Analysis. *International Journal of Accounting and Finance Studies*, 2(2), pp. 39-60.

Thi An, T.-H. & Yeh, K.-C., 2021. Growth effect of Foreign Direct Investment and financial development: new insights from a threshold approach. *Journal of Economics and Development*, 23(2), pp. 144-162.

Trakman, L. E. & Ranieri, N. W., 2014. Foreign Direct Investment: An Overview. Στο: *Regionalism in International Investment Law*. s.l.:Oxford Academic, pp. 1-13.

UNCTAD, 2006. *World Investment Report. FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, s.l.: s.n.

UNCTAD, 2009. *The role of International Investment Agreements in attracting Foreign Direct Investments to developing countries*, New York: UNCTAD Series on International Investment Policies for Development.

UNCTAD, 2021. *World Investment Report*, New York: United Nations Publications.

UNCTAD, 2023. *World Investment Report*, s.l.: s.n.

Vlachos, V. και συν., 2019. Factors favoring Greece's inward foreign direct investment in the aftermath of the global financial crisis: An exploratory survey. *Journal of East-West Business*, Μάιος, pp. 1-31.

Wan, X., 2010. A Literature Review on the Relationship between Foreign Direct Investment and Economic Growth. *International Business Research*, 3(1), pp. 52-56.

Wilkins, M., 2001. The History of Multinational Enterprise. Στο: A. M. Rugman & T. L. Brewer, επιμ. *Oxford Handbook of International Business*. s.l.:Oxford University Press, pp. 17-20.

World Bank, 2002. *World Development Report*, s.l.: Oxford University Press.

World Bank, 2023. *The World Bank*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>
[Πρόσβαση 11 Sept 2023].

Yin, R., 1994. *Case study research*. London: Sage.

Zairis, A., 2016. THE COURSE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE GREEK ECONOMY. *Journal of Economics and Business*, 19(2), pp. 11-32.

Zhang, K. H., 2001. Does Foreign Dorect Investment promote economic growth? Evidence from East Asia and Latin America. *Contemporary Economic Policy*, 19(2), pp. 175-185.

Ανυφαντάκη, Σ. και συν., 2022. *Πώς να πετύχετε στην Ελληνική Βιομηχανία: Εμπειρικά ευρήματα και προτάσεις πολιτικής*, Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ).

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ., 2015. *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. s.l.:Kallipos, Open Academic Editions.

Κατσίκας, Δ., 2019. *Παγκοσμιοποίηση, κρίση, μεταρρύθμιση (;) Μια διερεύνηση της εξέλιξης του χρηματοπιστωτικού συστήματος υπό το πρίσμα της πολιτικής οικονομίας*. s.l.:ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Κοτταρίδη, Κ. & Γιακούλας, Δ., 2013. *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα: Οι Επιπτώσεις της Κρίσης και ο Ρόλος των Θεσμών*, Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ).

Κυρκιλής, Δ., 2010. *Άμεσες Ξένες Επενδύσεις*. Νέα Αναθεωρημένη Έκδοση επιμ. s.l.:Κριτική.

Λιαργκόβας, Π., 2007. *Ξένες άμεσες επενδύσεις και ανταγωνιστικότητα. Η εμπειρία της Ελλάδας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών*. Αθήνα: Παπαζήση.

Μελάς, Κ. & Πολλάλης, Γ., 2005. *Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές Επιχειρήσεις*. Αθήνα: Παπαζήση.

Μυλώνη, Β. & Γεωργόπουλος, Α., 2015. *Διεθνοποίηση και Διεθνικές Επιχειρήσεις*. Αθήνα: ΣΕΑΒ, ΚΑΛΛΙΠΟΣ.

Παπαναστασίου, Μ., Κορρές, Γ. & Σακελλαρόπουλος, Σ., 2008. *Διοικητική Πολυεθνικών Επιχειρήσεων*. 2η Έκδοση επιμ. Πάτρα: ΕΑΠ.

Σακκάς, Ν., 2012. *Αξιολόγηση επενδύσεων. Μέρος I: Βασική Θεωρία*. s.l.:Laboratory of Environmental Informatics.

Σκουλουδάκης, Ε., 2018. *Προσδιοριστικοί Παράγοντες Εισερχόμενων Άμεσων Ξένων Επενδύσεων προς Ανεπτυγμένες και Αναπτυσσόμενες Αγορές: Ομοιότητες και Διαφορές*, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΠΑΜΑΚ.

Τράπεζα της Ελλάδος, 2009. *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τράπεζα της Ελλάδος, 2023. *Έκθεση του Διοικητή 2023*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Χατζηδημητρίου, Ι., 2003. *Διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες*, Θεσσαλονίκη:
Ανικούλα.